

СЪДЪРЖАНИЕ

СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА.....	4
СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ.....	5
СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИАГРАМИТЕ.....	6
ВЪВЕДЕНИЕ.....	7
1. ОПИСАНИЕ НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ ПОДХОДИ И ИЗТОЧНИЦИТЕ НА ИНФОРМАЦИЯ.....	8
2. ОБЩ ПРЕГЛЕД НА СЪСТОЯНИЕТО НА СЕКТОРИТЕ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ ПРЕЗ УЧЕБНАТА 2014/2015 ГОДИНА.....	11
3.1. Предучилищно възпитание и подготовка.....	11
3.2. Училищно общо образование.....	12
3.3. Професионално образование и обучение.....	14
3.4. Напускане на училище преди завършване на средно образование.....	15
3.5. Висше образование.....	16
3.5.1. Образователно-квалификационна степен „бакалавър” по учебен план за „професионален бакалавър по...”(със срок на обучение не по-малък от 3 години).....	16
3.5.2. Образователно-квалификационни степени „бакалавър” (със срок на обучение не по-малък от 4 години) и „магистър”.....	17
3.5.3. Образователно-квалификационна степен „бакалавър” (със срок на обучение не по-малък от 4 години).....	19
3.5.4. Образователно-квалификационна степен „магистър”.....	20
3.5.5. Образователна и научна степен „доктор”.....	21
3.6. Участие на възрастните във формалното образование и обучение.....	22
3. СТЕПЕН НА ПОСТИГАНЕ НА СТРАТЕГИЧЕСКИТЕ ЦЕЛИ И ПОКАЗАТЕЛИ ЗА НАПРЕДЪК.....	25
3.7. Участие в учене през целия живот (УЦЖ) на населението на възраст 25-64 навършени години (при четири седмичен период на наблюдение).....	26
3.8. Участие в предучилищното възпитание и подготовка на деца на възраст от 4 г. до постъпване в първи клас.....	28
3.9. Намаляване на дела на преждевременно напусналите образование и обучение на възраст от 18 до 24 г. от 12.5% през 2012 г. до под 11% през 2020 г.....	29
3.9.1. Намаляване на относителния дял на напусналите началния етап на основното образование.....	31
3.9.2. Намаляване на относителния дял на напусналите прогимназиалния етап на основното образование.....	32

3.10.	Повишаване на относителния дял на придобилите степен на професионална квалификация (СПК) в областите „Информатика”, „Техника”, „Производство и преработка” и „Архитектура и строителство” най-малко на 60% от общия брой на придобилите СПК в училищната образователна система	33
3.11.	Повишаване на дела на завършилите висше образование сред населението на възраст от 30 до 34 г. от 26.9% през 2012 г. на 36% през 2020 г.	34
3.12.	Повишаване заетостта на населението на възраст от 20 до 64 г. от 63 % през 2012 г. на 76% през 2020 г.	35
3.12.1.	Повишаване дела на заетите лица на възраст 20-34 г., наскоро завършили висше или средно образование (1-3 години)	37
3.13.	Увеличаване на относителния дял на публичните разходи за образование от БВП - от 3.4% през 2010 г. на 4% през 2020 г.	38
4.	МЯСТОТО НА БЪЛГАРИЯ ПО ОТНОШЕНИЕ НА ВОДЕЩИТЕ ЕВРОПЕЙСКИ ЦЕЛИ И ПОКАЗАТЕЛИ	42
5.	РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ДЕЙНОСТИТЕ В ОБЛАСТИТЕ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ ОТ ПЛАНА ЗА ДЕЙСТВИЕ ЗА 2014 г. В ИЗПЪЛНЕНИЕ НА НАЦИОНАЛНАТА СТРАТЕГИЯ ЗА УЧЕНЕ ПРЕЗ ЦЕЛИЯ ЖИВОТ ЗА ПЕРИОДА 2014 – 2020 г.	47
6.1.	Обща количествена оценка на изпълнението	47
6.2.	Осигуряване на условия за преход към функционираща система за учене през целия живот	49
6.3.	Осигуряване на условия за разширяване на обхвата и повишаване на качеството на предучилищното възпитание и подготовка	53
6.4.	Прилагане на комплексен подход за повишаване на образователните постижения и намаляване дела на преждевременно напусналите училище	55
6.5.	Повишаване на качеството на училищното образование и обучение за придобиване на ключовите компетентности, подобряване на постиженията на учещите и развитие на личността	57
6.6.	Повишаване на привлекателността и подобряване на качеството на професионалното образование и обучение за гарантиране на заетост и конкурентоспособност	67
6.7.	Модернизиране на висшето образование	70
6.8.	Развитие на възможности за неформално и самостоятелно учене за личностно и професионално израстване. Нови възможности за добро качество на живот след приключване на трудовата кариера	73
6.9.	Координиране на взаимодействието на заинтересованите страни за реализиране на политиката за учене през целия живот	77
7.	ОБОБЩЕНИЕ НА ИЗВОДИТЕ И ПРЕПОРЪКИТЕ	79
7.1.	Изводи:	79

- Прилагане на комплексен подход за повишаване на образователните постижения и намаляване дела на преждевременно напусналите училище.....80
- Развитие на възможности за неформално и самостоятелно учене за личностно и професионално израстване. Нови възможности за добро качество на живот след приключване на трудовата кариера.....80
- ❖ **За изпълнението на планираните в различните области на въздействие задачи могат да се открият следните изводи:80**

СПИСЪК НА СЪКРАЩЕНИЯТА

Съкращение	Пълно наименование
АЗ	Агенция по заетостта
АИКБ	Асоциация на индустриалния капитал в България
БСК	Българска стопанска камера
ДРСЗ	Дирекция „Регионална служба по заетостта”
ЕТ 2020	„Образование и обучение 2020”/ “Education and Training 2020”
ЕВРОСТАТ/ EUROSTAT	Статистическа служба на Европейския съюз / Statistical office of the European Union
ЕИП	Европейско икономическо пространство
ЕК	Европейската комисия
ЕПАЛЕ/ЕРАЛЕ	Електронна платформа за учене на възрастни в Европа
ЕС	Европейски съюз
ЗПОО	Закон за професионално образование и обучение
ИКТ	Информационни и комуникационни технологии
ИООВ/AES	Изследване на образованието и обучението на възрастни/Adult Education Survey
КНСБ	Конфедерация на независимите синдикати в България
КРИБ	Конфедерация на работодателите и индустриалците в България
МЗХ	Министерство на земеделието и храните
МИКЦ	Младежки информационно-консултантски центрове
МИКЦ	Младежки информационно-консултантски центрове
МК	Министерство на културата
ММС	Министерство на младежта и спорта
МС	Министерски съвет
МСКО/ISCED	Международна стандартна класификация на образованието/ International Standard Classification of Education (ISCED)
НАПОО	Национална агенция за професионално образование и обучение
НКР	Национална квалификационна рамка

НРС/LFS	Наблюдение на работната сила/Labour Force Survey
НСИ	Национален статистически институт
НСОРБ	Национално сдружение на общините в Република България
НСУЦЖ	Национална стратегия за учене през целия живот
НЦЕМПИ	Национален център „Европейски младежки програми и инициативи”
ОИСР	Организация за икономическо сътрудничество и развитие
ОКС	Образователно квалификационна степен
ОП НОИР	Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж”
ОП РЧР	Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси”
ПИЗА/PISA	Програма за международно оценяване на учениците/ Programme for International Student Assessment
ПНУ	Преждевременно напуснали училище
ПОО	Професионално образование и обучение
ПЪРЛС/PIRLS	Международно изследване на уменията за четене на учениците от 4. Клас/ Progress in International Reading Literacy Study
СОП	Специални образователни потребности
СПК	Степен на професионална квалификация
УЦЖ	Учение през целия живот
ЦЕРН	Европейска асоциация за ядрени изследвания
ЦИПО	Център за информация и професионално ориентиране
ЦКОКУО	Център за контрол и оценка на качеството на училищното образование
ЦПО	Център за професионално обучение
ЕСВЕТ	Европейската система за кредити в професионалното образование и обучение

СПИСЪК НА ТАБЛИЦИТЕ

Пореден №	Наименование	Страница
Таблица 0.	Качествени интерпретации на напредъка спрямо заложената цел за 2020 г.	9 стр.
Таблица 1.	Таблица 1. Учащи от I до XII клас, напуснали образованието през съответната учебна година	15 стр.
Таблица 2.	Таблица 2. Записани учащи и учащи-възрастни във формалното образование по степени на образование според МСКО 2011	24 стр.
Таблица 3.	Стратегически индикатори за оценка на изпълнението на	27 стр.

НСУЦЖ 2014-2020 г.		
Таблица 4.	Публични разходи за образование като дял от БВП -%	38 стр.
Таблица 5.	Оценка на напредъка по изпълнение на целите по НСУЦЖ за 2020 г.	39 стр.
Таблица 6.	България и ЕС (28 страни членки) по водещите цели и показатели за образование и обучение за 2014 и 2020 г.	44 стр.
Таблица 7.	Показатели за планиране	45 стр.

СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИАГРАМИТЕ

Фиг. 1.	Деца в детските градини	11 стр.
Фиг. 2.	Учащи в общообразователните училища по групи класове	12 стр.
Фиг. 3.	Студенти в ОКС „професионален бакалавър”	16 стр.
Фиг. 4.	Студенти в ОКС „бакалавър” и „магистър”	17 стр.
Фиг. 5.	Студенти чужденци в ОКС „бакалавър” и „магистър”	17 стр.
Фиг. 6.	Докторанти - новоприети и учащи	20 стр.
Фиг. 7.	Относителен дял (%) на учащите възрастни от общия брой на учащите във формалното образование	22 стр.
Фиг. 8.	Участие на населението на възраст 25-64 години във формално или неформално образование или обучение през четирите седмици преди интервюто, по страни в ЕС за 2014 г.	26 стр.
Фиг. 9.	Участие на населението на възраст 25-64 години във формално и неформално образование или обучение, по Статистически райони (NUTS 2) за 2013 и 2014 г.	27 стр.
Фиг. 10.	Дял на записаните (%) в предучилищното възпитание и подготовка деца на възраст от 4 г. до постъпване в първи клас, от населението в съответната възрастова група през учебната 2014/15 г.	28 стр.
Фиг. 11.	Преждевременно напуснали образованието и обучението на възраст 18-24 години по страни в ЕС за 2014 г.	29 стр.
Фиг. 12.	Преждевременно напуснали образование и обучение на възраст 18-24 години, по Статистически райони (NUTS 2) за 2013 и 2014 г.	30 стр.
Фиг. 13.	Дял на напусналите училище по групи класове и по основни причини през 2013/14 учебна година (%).	31 стр.
Фиг. 14.	Дял на придобилите степен на професионална квалификация (СПК) в областите „Информатика”, „Техника”, „Производство и преработка” и „Архитектура и строителство” от всички придобили СПК (%).	32 стр.
Фиг. 15.	Относителен дял (%) на придобилите степен на професионална квалификация (СПК) в областите „Информатика”, „Техника”, „Производство и преработка” и „Архитектура и строителство” за	33 стр.

	2013 и 2014 г.	
Фиг. 16.	Завършили висше образование сред лицата на възраст 30-34 години, по страни в ЕС за 2014 г. (%).	34 стр.
Фиг. 17.	Дял на заетите (%) сред населението на 20 - 64 навършени години за България и общо за ЕС (28).	35 стр.
Фиг. 18.	Дял на заетите (%) сред населението на 20 -64 навършени години по пол за 2014 г.	35 стр.
Фиг. 19.	Дял на заетите лица на възраст 20-34 г., наскоро завършили висше или средно образование (преди 1-3 години) по пол, степен на образование (средно и висше) през периода 2011 - 2014 г.	37 стр.
Фиг. 20.	Позициониране на България в рамките на ЕС (28) по индикатори с годишни данни за 2014 г.	43 стр.
Фиг. 21.	Степени на изпълнение на задачите за 2014 г.	47 стр.

ВЪВЕДЕНИЕ

Настоящият годишен доклад за изпълнението на НСУЦЖ има за цел да представи цялостна картина за постигнатия напредък от изпълнението на Плана за действие за 2014 г. в изпълнение на Националната стратегия за учене през целия живот, приет с Решение № 187 на Министерския съвет от 03.04.2014 г. Докладът осигурява прозрачност и публичност за изпълнението на НСУЦЖ и представя информация относно:

- ❖ основните дейности и задачи, планирани за изпълнение на политиката за учене през целия живот през 2014 година;
- ❖ анализирането и оценяването на степента на въздействие на постигнатите резултати в края на 2014 г., като използва ефективно системата от индикатори за измеримост на резултатите, заложената в стратегията;
- ❖ степента на взаимодействие на заинтересованите страни и техния принос за изпълнението на предвидените дейности и задачи през 2014 година.

В доклада се насърчава интегрирания подход към ученето през целия живот, като са отразени резултатите от осем взаимосвързани области на въздействие. Предложени са констатации, анализ и оценка на степента на изпълнение, а така също са очертани и основните тенденции и предизвикателства, които следва да се имат предвид при планирането и отчитането на следващи периоди от изпълнението на стратегическия документ.

При изготвянето на доклада е обработена и анализирана актуална статистическа и емпирична информация, публикувана от Националния статистически институт (НСИ) и

Статистическата служба на Европейския съюз (ЕВРОСТАТ) за периода от 2012 до 2014 година.

Министерството на образованието и науката (МОН) предприема за първи път разработване на годишен мониторингов доклад като инструмент за подобряването на качеството и съгласуваността на процеса на разработване на политики в областта на образованието, обучението и ученето. Чрез информацията, която се съдържа в доклада ще бъде постигната по-пълна осведоменост както на лицата, вземащи решения, така и на широката общественост относно резултатите от прилагането на политиката за учене през целия живот.

1. ОПИСАНИЕ НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ ПОДХОДИ И ИЗТОЧНИЦИТЕ НА ИНФОРМАЦИЯ

Избраният подход за оценяване на напредъка, свързан с постигане на целите на НСУЦЖ, позволява по отношение на степента на изпълнение да бъдат направени изводи и заключения в сравнителен план. Общата качествена оценка за напредъка по индикаторите се осъществява чрез използването и анализирането на два взаимосвързани компонента:

- ❖ абсолютното изменение на стойността на индикатора за годината или за периода, за който се извършва оценката;
- ❖ степен на достигане на заложената целева стойност, оценена чрез средногодишните изменения на стойностите на индикатора за последните три години, продължени за периода до крайната дата за постигане на целта;

Като допълнителен критерий за поясняване на мястото на България по определен показател сред страните от Европейския съюз (ЕС), може да се използва степента на доближаване към стойност, приета за база за сравнение (за такава е приета средната стойност на 28-те европейски държави членки на ЕС, по определени международно сравними индикатори).

Качествената оценка за напредъка по показатели се изчислява по следния начин:

Компонент 1: Абсолютното изменение на стойността на индикатора за годината, за която се извършва оценката спрямо предходната година (или най-близка година, за която има налични данни) - обозначава напредъка за съответния референтен период. Ако

стойността на индикатора се измерва в процент (%), изменението се представя в процентни пункта (п.п.). Абсолютното изменение се изчислява като разлика на стойностите на индикатора за референтната (например 2014 г.) и базовата година (2013 г.).

При отрицателно изменение за референтния период /например намаление при планирано нарастване/, оценяване по компонент 2 не се извършва и напредъка се оценява като „нулев“.

Компонент 2: Степен на достигане на заложената целева стойност, оценена чрез средногодишните изменения на стойностите на индикатора за последните три години, продължени за периода до крайната дата за постигане на целта.

Изчислява се чрез три стъпки:

- ❖ при първата стъпка се изчислява средното изменение на стойността на индикатора за последните три години. (2012 - 2014 г.);
- ❖ при втората стъпка полученото средногодишно изменение за последните 3 години се умножава по броя на годините, оставащи до крайната дата, определена за постигането на целта;
- ❖ при третата стъпка сумираното средногодишно изменение се разделя на заложената целева стойност.

Ако оценявания показател е свързан с положителна интерпретация при увеличение на стойността му, резултатът от действието по третата стъпка, измерен в процент, показва директно степента на постигане на заложената цел. При резултат над 100%, може да се очаква постигане на целта, а ако резултатът е под 100%, това означава необходимост от предвидени или непредвидени допълнителни мерки и ресурси за постигане на целта.

Ако оценявания показател е свързан с положителна интерпретация при намаление на стойността му, резултатът от действието по третата стъпка, измерен в процент, показва доближаването до целта, а степента на постигане на заложената цел (%) е равна на 100 минус стойността на доближаването.

Важно е да се установи каква е степента на достигане на заложената цел и ако тази степен е под 100%, е необходимо да се посочат кои са най-важните фактори, които влияят на достигането на целта.

Общата оценка на напредъка се извършва според измерената степен на достигане на целта в %. В зависимост от стойността на оценката за всеки индикатор са възможни пет качествени интерпретации:

Таблица. 0: Качествени интерпретации на напредъка

Качествени интерпретации на напредъка спрямо заложената цел за 2020 г.	
Липса на напредък	0%
Силно ограничен напредък	0.1% до 32.9 %
Ограничен напредък	33.0% до 65.9%
Известен напредък	66.0% до 99.9%
Напредък	100% и повече

Източник: Методика за изготвяне на годишен доклад за изпълнението на Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2014-2020 година, МОН

За изпълнението на дейностите и конкретните задачи за 2014 г. от областите на въздействие на стратегията е възприета скала от четири стойности:

- ❖ **неизпълнена** – пропуснат е срокът за изпълнение и не е започната работа по изпълнение на задачата;
- ❖ **по-скоро неизпълнена** – пропуснат е срокът за изпълнение, започната е работа по изпълнение на задачата, но изпълнението е в началото на процеса;
- ❖ **по-скоро изпълнена** – започната е работа по изпълнение на задачата и изпълнението е към края на процеса;
- ❖ **изпълнена** – задачата е изпълнена в срок.

При подготовката на оценката е използвана допълнителна информация от следните източници:

- ❖ Основни параметри на изпълнението на предвидените дейности и задачи по области на въздействие в плановете за действие за предходната година в изпълнение на НСУЦЖ;
- ❖ Евростат, Национален статистически институт, информационна система АДМИН на МОН, информация на Агенцията по заетостта, Национална агенция за професионално образование и обучение и др.;

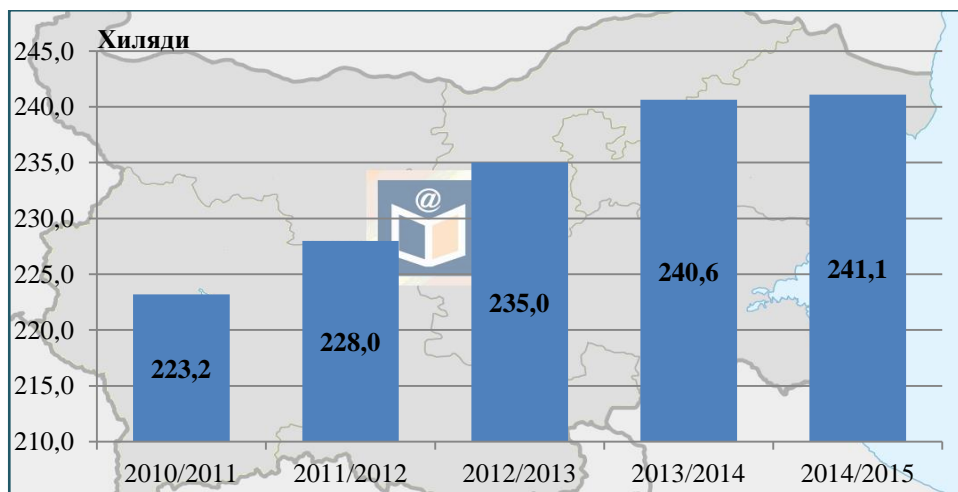
- ❖ Доклади, годишници, становища на световни, европейски и национални институции и организации;
- ❖ Изследвания, провеждани от различни международни институции и организации.

2. ОБЩ ПРЕГЛЕД НА СЪСТОЯНИЕТО НА СЕКТОРИТЕ ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУЧЕНИЕ ПРЕЗ УЧЕБНАТА 2014/2015 ГОДИНА

3.1. Предучилищно възпитание и подготовка

През учебната 2014/2015 година броят на самостоятелните детски градини е 1 991, или с 60 по-малко в сравнение с учебната 2013/2014 година. Намалението на самостоятелните детски градини е резултат главно на преобразуване на самостоятелни детски градини във филиали, предимно в селата. Същевременно в град София детските градини се увеличават с 5 и наброяват 268, но местата не достигат за настаняване на всички кандидатстващи деца. Общият брой на децата, настанени в детски градини в страната през учебната 2014/2015 година, е 241.1 хил., което е със 17.9 хил., или с 8.0% повече от броя им през учебната 2010/2011 година и с 0.2% повече в сравнение с предходната учебна година. В столицата сега са записани 45408 деца, което е с 2143 деца повече от предходната година. Обхватът на децата на възраст 3-6 години в детските градини, изчислен чрез груповия нетен коефициент на записване, намалява от 83.6% за учебната 2013/2014 година на 82.9% за учебната 2014/2015 година. Най-висок е обхватът на децата в област Смолян - 93,0%, а най-нисък в областите Сливен – 70,4% и в Пазарджик – 77,4%. Обхватът на децата на възраст 4-6 години, изчислен по методология на Евростат с оглед на международна сравнимост, е 89,2%.

Фиг. 1. Деца в детските градини

Източник: НСИ

Средният брой деца в една детска градина за страната е 121, като за градовете е значително по-голям - 162, а за селата - 62. Средният брой деца, формиращи една група, е същият като през предходната година – 24, като в градовете е 25, а в селата - 20.

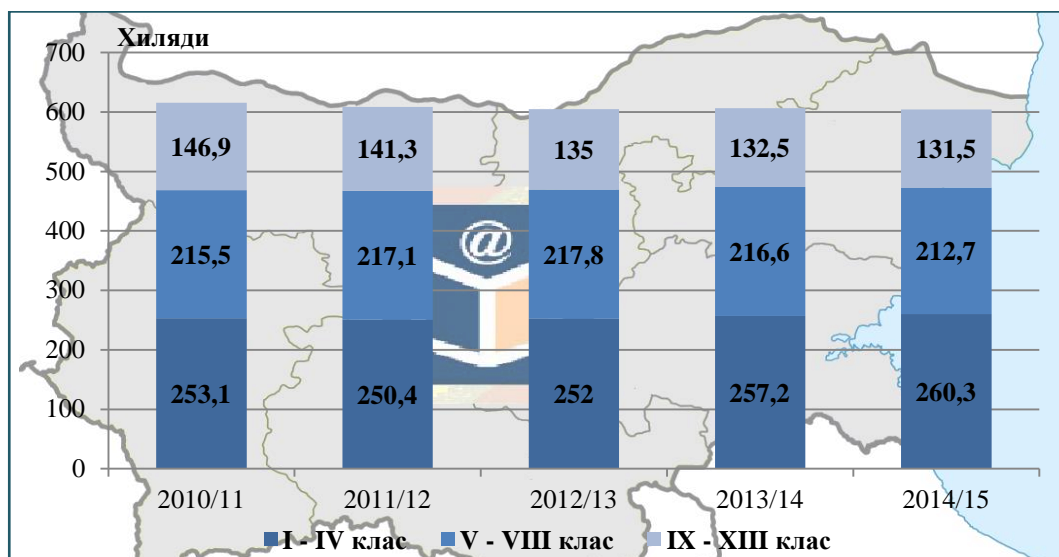
Данните за настанените деца и за нетния коефициент на записване на децата в детските градини показват, че има недостиг на места в столицата, а в селските райони е налице свободен капацитет. Същевременно в областите Сливен и Пазарджик са необходими допълнителни мерки за повишаване обхвата на децата в детските градини.

Педагогическият персонал, зает в детските градини, е 20.5 хил., от които 19.2 хил. са детски учители. В сравнение с предходната учебна година общият брой на педагогическия персонал се увеличава с 273 души, или с 1.3%. Броят на лицензираните частни детски градини продължава да нараства - през учебната 2014/2015 година в страната функционират 88, или с 13 повече от предходната година, но все още са алтернатива само за малка част от родителите. Частните детски градини са посещавани от 3 292 деца, представляващи едва 1.4% от общия брой на децата в детските градини.

3.2. Училищно общо образование

В началото на учебната 2014/2015 година по данни на НСИ учебни занятия се водят в 2 019 общообразователни училища, от които 149 начални, 1 325 основни, 7 прогимназии, 137 гимназии и 401 средни общообразователни училища (СОУ). В сравнение с предходната учебна година общият брой на общообразователните училища намалява със 7 поради закриване или преобразуване. През учебната 2014/2015 година броят на учениците във всички видове общообразователни училища е 604.5 хил., от които 105.7 хил. в селата. В сравнение с предходната учебна година броят на учениците в общото образование намалява с 1.8 хил., или с 0.3%.

Фиг. 2. Учащи в общообразователните училища по групи класове

Източник: НСИ

През учебната 2013/2014 година общообразователните училища по различни причини са напуснали 13.8 хил. ученици, от които 11.8 хил. в основното образование. Най-често срещаните причини за напускане са семейни причини, заминаване в чужбина и нежелание на учениците и техните родители да продължат да учат.

Ранното чуждоезиково обучение все повече навлиза в началния етап на основното образование. Относителният дял на децата в общообразователните училища, изучаващи чужди езици в началните класове (I - IV), е 82.9%, като от тях най-голям е дялът на изучаващите английски език - 89.9%. През 2014 г. основно образование в общообразователните училища са завършили 45.3 хил. ученици, а средно образование - 27.3 хил. души.

Учителите (вкл. директорите и помощник-директорите с преподавателска заетост) в общообразователните училища през учебната 2014/2015 година са 45.2 хил., или със 111 повече в сравнение с предходната година. Всички учители са завършили висше образование - образователно- квалификационна степен „бакалавър” или „магистър”. В учителската професия преобладават жените, които съставляват 85.0% от общия брой на учителите в общообразователните училища.

Както показват данните за възрастовата структура на учителите в общото образование, налице е процес на застаряване на преподавателския състав – 28,0% от учителите са на 55 и повече години.

В една паралелка в общообразователните училища има средно по 21 ученици. Към 01.10.2014 г. в страната функционират 70 частни общообразователни училища, от които 5 начални, 30 основни, 1 прогимназия, 27 гимназии и 7 средни общообразователни

училища (СОУ). В тях учат общо 7 017 ученици, което е само 1.2% от общия брой на учениците в общото образование.

През учебната 2014/2015 година в училищата и паралелките за деца със специални образователни потребности учат общо 3.6 хил. деца, или с 6.9% по-малко в сравнение с предходната учебна година. За тяхното обучение и възпитание полагат грижи 828 учители специалисти и 335 възпитатели.

3.3. Професионално образование и обучение

Професионалното образование и обучение през учебната 2014/2015 година се осъществява в 23 училища по изкуствата, 24 спортни училища, 394 професионални гимназии и 40 професионални колежа с прием след средно образование. Общият брой на учащите в професионалното образование и обучение през тази учебна година е 141.0 хил. и в сравнение с учебната 2010/2011 г. намалява с 20.5 хил., или с 12.7%, а в сравнение с предходната учебна година се увеличава с 0.2 хил., или с 0.1%. В професионалното образование преобладават момчетата, които са 60.0% от общия брой на учениците.

В учебните програми за придобиване на III степен професионална квалификация (СПК), най-висок е относителният дял на учениците, изучаващи специалности в областите „Технически науки и технически професии“ - 29.7%, следван от този на учениците в „Стопански науки и администрация“ - 17.6%. В програмите за придобиване на II степен професионална квалификация на първо и второ място са съответно учениците в „Технически науки и технически професии“ (28.5%) и „Услуги за личността“ (22.3%).

През настоящата учебна година учителите в професионалните училища са общо 12.5 хиляди. Всеки от тях е с придобита образователно-квалификационна степен „бакалавър“ (учебни програми със срок на обучение не по-малко съответно от 3 и 4 години) или ОКС „магистър“. От общия брой на учителите 4082 или 32,7% са на възраст 55 и повече години. И в професионалното, както при общото образование, е налице тенденция на застаряване на учителския състав. При оценката на потребностите от нови учители обаче трябва внимателно да се подхожда, като се отчита влиянието на всички фактори – учители от какви специалности са необходими, в кои административни области на страната, какви са потребностите от професионално образование и обучение по области и общини, наличие на безработни учители, желаещи да започнат работа и т.н.

През 2014 г. средно образование в училищата по изкуствата, спортните училища и професионалните гимназии с диплома са завършили 26.2 хил. души.

Втора и трета степен професионална квалификация през 2014 г. са придобили съответно 4.6 хил. и 15.2 хил. души.

В професионалните училища и паралелки с прием след VI, VII и VIII клас 459 ученици са получили първа степен професионална квалификация.

В професионалните колежи с прием след завършено средно образование 1097 души са придобили четвърта степен професионална квалификация.

През учебната 2014/2015 година 2 029 ученици се обучават в 56 частни професионални училища, което е едва 1.4% от всички ученици в професионалното образование.

3.4. Напускане на училище преди завършване на средно образование

Напускането на училище е най-важният фактор, който пряко влияе впоследствие на данните по стратегическия европейски показател „Преждевременно напуснали образованието”. Този показател представя резултата от минали събития – напускане преди завършване на средно образование през периода на предходните десетина години и визира лицата на възраст 18-24 години, които не са завършили средно образование и не участват във формално или неформално образование или обучение в период от четири седмици преди момента на интервюто. През учебната 2013/2014 година общо от общообразователните и професионалните училища (без професионалните колежи) по различни причини са напуснали 17.7 хил. ученици или 2,4% от общия брой на учениците. През последните години общият брой на учениците от I – XII клас намалява, намалява и броят на напусналите ученици, като относителният дял на напусналите остава сравнително постоянен в границите от 2,3 – 2,5% (Табл. 1). Според статистическите данни на НСИ за петгодишния период 2009/10 – 2013/14 г. са напуснали училище 92.0 хиляди ученици, а за 10 годишния период 2004/05 – 2013/14 напусналите са 220,2 хиляди.

Таблица 1. Учащи от I до XII клас, напуснали образованието през съответната учебна година

	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14
Учащи	792 320	778 441	756 158	749 012	749 000
Напуснали	19541	18 724	18 443	17 553	17 740
Отн. дял (%) на напусналите	2,5	2,4	2,4	2,3	2,4

Източник: НСИ

В заключение може да се посочат най-важните предизвикателства пред училищното образование:

- ❖ Напускането на училище;
- ❖ Застаряването на преподавателския състав.

3.5. Висше образование

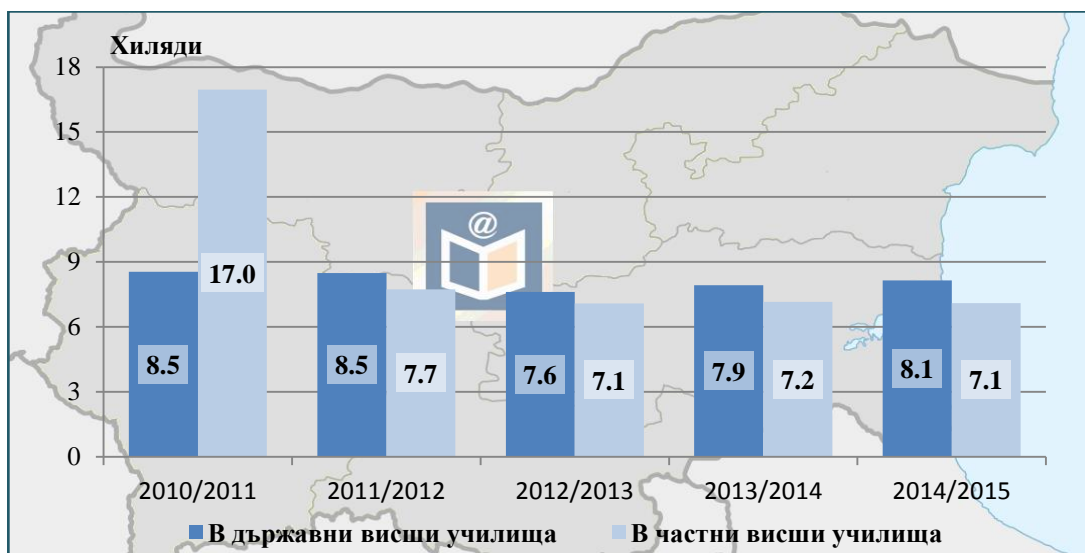
През учебната 2014/2015 година общият брой на студентите в България, включващ записаните в образователно-квалификационни степени (ОКС) „бакалавър” и „магистър” и образователна и научна степен (ОНС) „доктор”, възлиза на 279.0 хил., което е с 6.3 хил., или с 2.2% по-малко в сравнение с учебната 2010/2011 година и с 1.5% по-малко в сравнение с предходната учебна година.

3.5.1. Образователно-квалификационна степен „бакалавър” по учебен план за „професионален бакалавър по...” (със срок на обучение не по-малък от 3 години)

През последните три учебни години броят на студентите, обучаващи се в учебни програми за ОКС „бакалавър” – „професионален бакалавър по...”, се запазва относително постоянен. През учебната 2014/2015 година в тези учебни програми се обучават общо 15.2 хил. души, от които български граждани са 14.9 хил., или 98.0%. От общия брой студенти 7.1 хил., или 46.6%, са записани в частни колежи.

Фиг. 3. Студенти в ОКС „бакалавър” – по учебен план за „професионален бакалавър по ...”¹

¹ Броят на учащите в частни колежи от учебната 2011/2012 година намалява значително поради преобразуването на самостоятелен частен колеж в университет и презаписването на студентите от 3-годишни учебни програми („професионален бакалавър”) в 4-годишни програми - „бакалавър”.

Източник: НСИ

Данните за структурата на студентите по области на образованието показват, че най-висок относителен дял заемат обучаващите се по специалности в областите „Стопански науки и администрация” - 33.0%, следвани от „Спорт, туризъм и хотелиерство” - 20.0%, „Здравеопазване“ - 17.8% и „Технически науки и технически професии” - 15.7%.

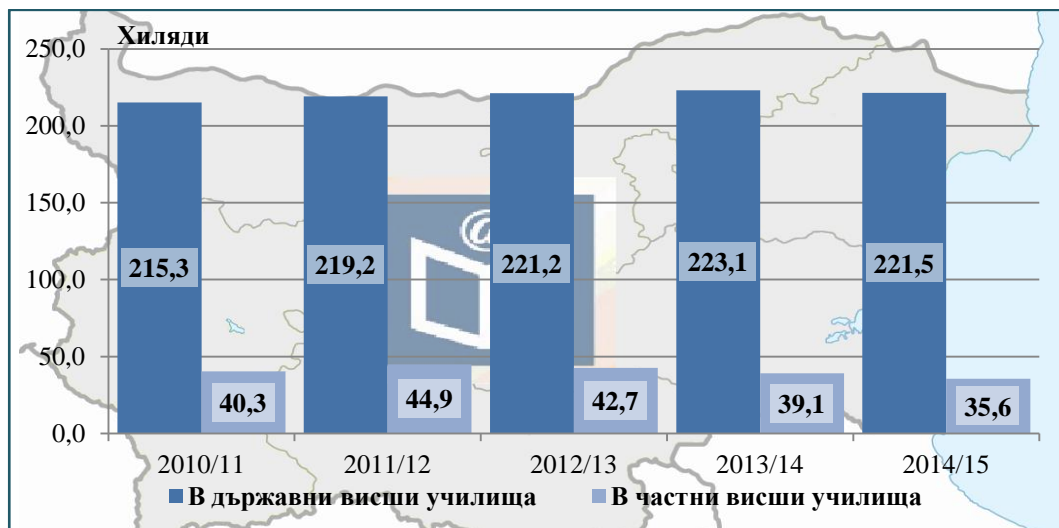
През 2014 г. ОКС „бакалавър” по учебен план за „професионален бакалавър по ...” със срок на обучение не по-малък от три години, са придобили 3.2 хил. студенти, от които 98.6% са български граждани. Най-голям е броят на дипломираните по специалности в област „Стопански науки и администрация” - 1.1 хил., или 35.3% от общия брой на завършилите, следвани от дипломираните в областите „Здравеопазване“ - 0.6 хил. (19.0%), „Спорт, туризъм и хотелиерство” - 0.5 хил. (16.1%), и „Технически науки и технически професии” - 0.5 хил. (15.2%).

В коледжите са заети 1018 преподаватели, като от тях на основен договор работят 564, или 55.4%.

3.5.2. Образователно-квалификационни степени „бакалавър” (със срок на обучение не по-малък от 4 години) и „магистър”

Студентите в ОКС „бакалавър”(със срок на обучение не по-малък от 4 години) и в ОКС „магистър” през учебната 2014/2015 година в университетите и специализираните висши училища наброяват 257.1 хил. души, като от тях 35.6 хил., или 13.8%, са записани в частни висши училища. В сравнение с предходната учебна година се наблюдава спад на учащите в частните висши училища с 9.0%.

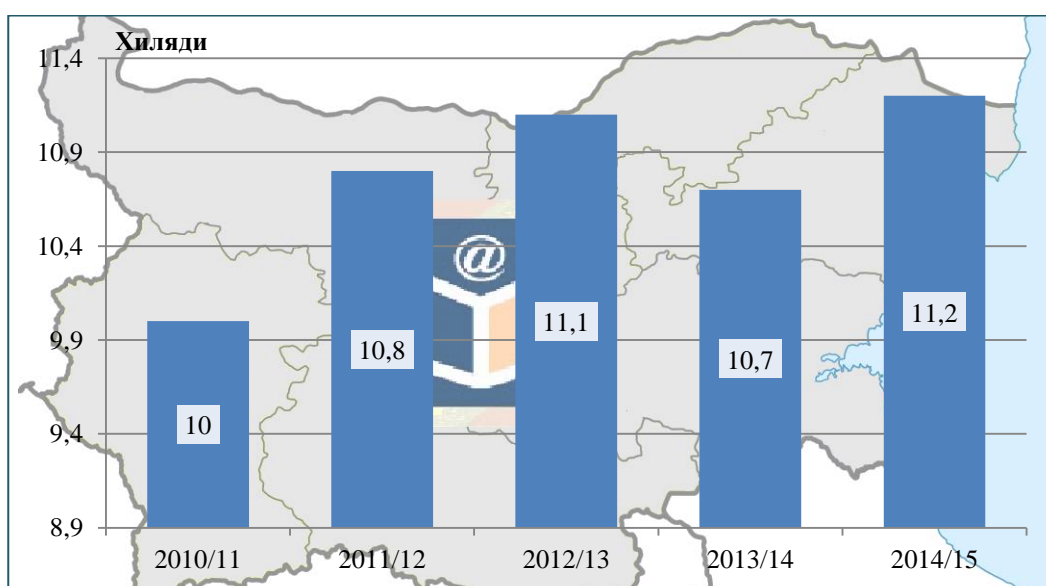
Фиг. 4. Студенти в ОКС „бакалавър” (със срок на обучение не по-малък от 4 години) и ОКС „магистър”

Източник: НСИ

През учебната 2014/2015 година студентите - български граждани в ОКС „бакалавър” (със срок на обучение не по-малък от 4 години) и ОКС „магистър” са 245.9 хил., или 95.6% от общия брой на студентите в тези учебни програми. В сравнение с учебната 2013/2014 година техният брой намалява с 5.5 хил., или с 2.2%. Броят на чуждестранните студенти у нас, обучаващи се в тази степен, е 11.2 хил., което е с 4.1% повече в сравнение с предходната учебна година.

Фиг. 5. Студенти чужденци в ОКС „бакалавър” (със срок на обучение не по-малък от 4 години) и ОКС „магистър”

Източник: НСИ

Сред чуждестранните студенти, обучаващи се в ОКС „бакалавър” (със срок на обучение не по-малък от 4 години) и ОКС „магистър” в България, най-голям дял имат студентите от Турция - 28.4%, следван от тези от Гърция - 25.6%, Германия - 4.5%, и бившата югославска република Македония - 4.4%.

Наблюдава се постепенно нарастване на броя на студентите от Гърция - от 1.3 хил. през 2010/2011 учебна година на 2.9 хил. през настоящата учебна година, или 2.3 пъти повече. Същевременно броят на студентите от бившата югославска република Македония намалява - от 1.2 хил. през учебната 2010/2011 година на 0.5 хил. през 2014/2015 учебна година, или с 57.0% по-малко. За същия период намалява и броят на студентите от Турция с 1.4 хил. (или 30.6%).

Общият брой на мобилните студенти², обучаващи се в университетите и специализираните висши училища в ОКС „бакалавър” (със срок на обучение не по-малък от 4 години) и ОКС „магистър” нараства от 10.0 хил. през учебната 2010/2011 година на 11.1 хил. през учебната 2014/2015 година, или с 11.5%, а в сравнение с предходната учебна година с 3.2%.

През учебната 2014/2015 година преподавателите в университетите и специализираните висши училища са 22.7 хил., като на основна работа са 13.5 хил., или 59.4% от тях.

3.5.3. Образователно-квалификационна степен „бакалавър” (със срок на обучение не по-малък от 4 години)

Студентите в ОКС „бакалавър” (със срок на обучение не по-малък от 4 години) са 171.5 хил., от които 52.6% са жени. Българските граждани съставляват 97.4% от всички записани, а 14.7% от студентите се обучават в частни висши училища.

В структурата на студентите по области на образованието най-висок относителен дял заемат обучаващите се в областта „Стопански науки и администрация” - 22.6%, следвани от тези в областите „Технически науки и технически професии” - 15.1%, и „Науки за обществото и човешкото поведение” - 12.3%. Най-малък е делът на студентите, обучаващи се в областите „Управление на сухопътен, воден и въздушен транспорт” - 1.2%, „Природни науки” - 0.7%, и „Математика и статистика” - 0.2%.

Дипломираните през 2014 г. в ОКС „бакалавър” (със срок на обучение не по-малък от 4 години), са 32.4 хил., от които 31.2 хил. са български граждани.

² Съгласно методологията на Евростат студентската мобилност се измерва чрез критерия „страна на завършено предходно образование”, като мобилни студенти са тези, които са завършили своето средно образование в чужбина.

Най-висок е относителният дял на дипломиралите се в следните области на образование: „Стопански науки и администрация” - 28.5%, „Науки за обществото и човешкото поведение” - 17.9%, и „Технически науки и технически професии” - 12.8%.

В частни университети са се дипломирали 17.2% от всички дипломирани в ОКС „бакалавър” със срок на обучение не по-малък от 4 години.

3.5.4. Образователно-квалификационна степен „магистър”

Студентите, записани в ОКС „магистър” за учебната 2014/2015 година в университетите и специализираните висши училища са 85.6 хил. души, от които 59.0% са жени. Българските граждани съставляват 92.1% от всички записани, а 10.4 хил., или 12.2% от студентите се обучават в частни висши училища.

В структурата на студентите по области на образованието най-висок относителен дял заемат студентите, изучаващи специалности в областта „Стопански науки и администрация” - 23.4%, следвани от тези в областите „Здравеопазване” - 17.5%, и „Право” - 12.5%. Най-малък е делът на студентите, обучаващи се в областите „Журналистика, масова комуникация и информация” и „Природни науки” - по 0.4%, и „Математика и статистика” - 0.1%.

За учебната 2014/2015 година в програми за придобиване на ОКС „магистър” след завършено средно образование са приети 5.9 хил. нови студенти, от които 4.6 хил., или 77.5%, са български граждани.

Новоприетите в магистърски програми след завършена ОКС „бакалавър” (с продължителност на обучението не по-малко от 4 години) са 27.2 хил., като от тях 1.3 хил., или 4.6%, са записани по програми след завършена ОКС „бакалавър” – учебни програми с продължителност не по-малко от 3 години - „професионален бакалавър по...”.

През 2014 г. в България висше образование, степен „магистър”, са придобили 26.5 хил. студенти, от които 97.3% са български граждани. Най-висок е относителният дял на дипломиралите се от следните области на образование: „Стопански науки и администрация” - 33.6%, „Науки за обществото и човешкото поведение” - 11.9% и „Технически науки и технически професии” - 9.1%. Най-нисък е относителният дял на дипломираните във „Ветеринарна медицина”, „Журналистика, масова комуникация и информация” и „Природни науки” - по 0.5% от общия брой дипломирани в ОКС „магистър”, и „Математика и статистика” - само 0.1%.

В частни университети са се дипломирали 14.1% от всички дипломирани в ОКС „магистър”.

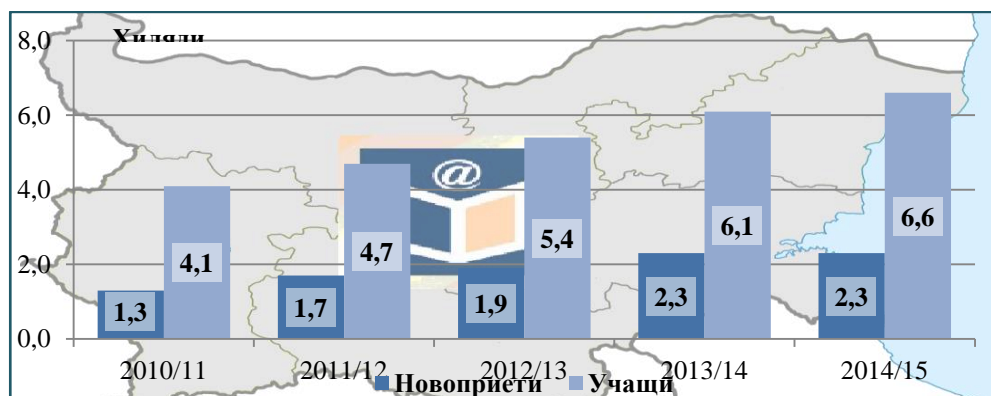
3.5.5. Образователна и научна степен „доктор”

По данни към края на 2014 г. у нас се обучават общо 6 617 докторанти, като от тях 51.4% са жени. В сравнение с предходната година броят на докторантите се увеличава с 562 души, или с 9.3%.

Чуждестранните докторанти, обучаващи се в България, са 340 души, или 5.1% от общия брой на докторантите. В сравнение с предходната година броят им е нараснал с 34.9%. Докторантите от Гърция са 19.7% от всички чуждестранни докторанти, обучаващи се у нас, следвани от тези от Турция (19.4%) и бившата югославска република Македония (10.9%).

Разпределението на докторантите по възраст показва, че най-голям е относителният дял на докторантите на възраст 30-39 години (38.4%), следвани от тези на 20-29 години (34.3%) и на възраст 40-49 години, които представляват 18.3% от всички докторанти.

Фиг. 6. Докторанти - новоприети и учащи

Източник: НСИ

Новоприетите докторанти през 2014 г. са 2 284, от които 1 212, или 53.1%, са жени.

През 2014 г. образователна и научна степен „доктор” са придобили 1 363 души, от които 719, или 52.8%, са жени. При мъжете най-голям е относителният дял на дипломираните в област „Технически науки и технически професии” - 17.4% от общия брой на завършилите мъже, следван от „Здравеопазване“ - 11.3%, и „Науки за обществото и човешкото поведение“ - 10.2%. В структурата на дипломираните по области на образованието жени най-голям относителен дял заемат завършилите в „Здравеопазване“ - 12.4%, следвани от завършилите в областите „Науки за обществото и човешкото поведение” - 11.5%, и „Подготовка на учители и науки за образованието“ - 11.4%.

3.6. Участие на възрастните във формалното образование и обучение³

През учебната 2014/15 година формално образование и обучение на възрастни в България по данни на НСИ се провежда в 294 общообразователни, професионални училища, професионални гимназии, професионални колежи и в 362 Центрове за професионално обучение (ЦПО). Броят на обучаемите възрастни е 48 572 души (Табл.2.).

През периода 2010/11 - 2014/15 учебна година броят на учащите възрастни във формалното образование в България варира в диапазона от 48 до около 60 хиляди с колебливо нарастване и значително намаление през настоящата учебна година. По-конкретно спрямо 2010/11 учебна година този брой нараства незначително с 417 лица или с 0.9%, като най-голям брой се установява за учебната 2013/14 година – 60 564 души. Относителният дял на учащите възрастни от общия брой на учащите се във формалното образование за разглеждания период също варира, като от 6.0% за 2010/11 учебна година достига 7.8% за 2013/14, след което спада на 6,4% за 2014/15 учебна година (Фиг. 7).

³ Поради различията в методологичния обхват на образованието и обучението на възрастни на международно и национално равнище по отношение на тяхната възраст в навършени години, за целите на настоящия доклад бе необходимо да се изготви работна дефиниция.

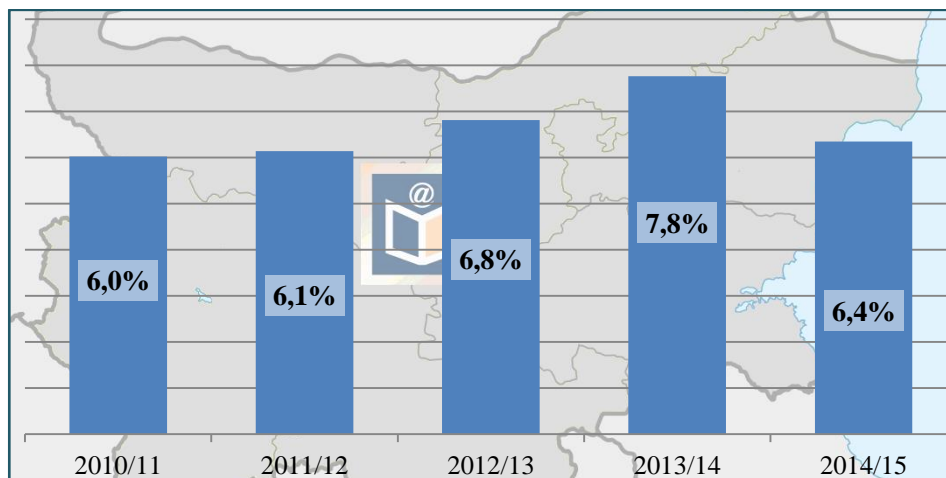
Вземайки предвид общата дефиниция на формално образование на възрастни според МСКО от 2011 г. (Международна стандартна класификация на образованието или ISCED 2011) и българското законодателство в тази област, се изготви следната работна дефиниция:

Образованието и/или обучението на възрастни в училищната система (вкл. и професионалните колежи) и в Центровете за професионално обучение (ЦПО) се осъществява по учебна документация за възрастни (лица, навършили 16 г.), за придобиване на степен на образование или степен на професионална квалификация. То включва учащите възрастни, обучавани според съответната учебна документация както следва:

- ❖ Лица, навършили 16 години за придобиване на основно образование (начален и прогимназиален етап) във всички видове общообразователни училища без гимназиите, в задочна, вечерна или самостоятелна форма на обучение
- ❖ Лица, навършили 16 години за придобиване на средно общо образование в задочна, вечерна или самостоятелна форма на обучение в общообразователните средни училища;
- ❖ Лица, навършили 16 години за придобиване на основно образование и на I СПК с прием след завършен VI или VII клас във вечерна, задочна или самостоятелна форма на обучение;
- ❖ Лица, навършили 16 години за придобиване I СПК с прием след завършено основно образование във вечерна, задочна или самостоятелна форма на обучение;
- ❖ Лица, навършили 16 години за придобиване на средно образование и/или придобиване на II или III СПК в задочна, вечерна или самостоятелна форма на обучение;
- ❖ Лица за придобиване на IV СПК във всички форми на обучение;
- ❖ Лица, навършили 16 години за придобиване на основно или средно образование или за придобиване на СПК в училищата към местата за лишаване от свобода;
- ❖ Лица в курсове за придобиване на I, II или III СПК в ЦПО и в платено обучение в професионални гимназии или колежи.

Обучаемите лица в курсове за ограмотяване и други видове краткосрочни курсове, не водещи до придобиване на степен на образование или степен професионална квалификация, не се включват в обхвата на учащите възрастни във формалното образование, тъй като тези видове обучения по дефиниция се отнасят към неформалното обучение.

Фиг. 7. Относителен дял (%) на учащите възрастни от общия брой на учащите във формалното образование

Източник: НСИ

Най-много възрастни през учебната 2014/15 година се обучават за придобиване на средно образование и II степен на професионална квалификация (СПК) в професионалните гимназии – 11 100 души или близо една трета от учащите възрастни (22.9%). На втора позиция са учащите възрастни за придобиване на средно образование и III степен на професионална квалификация, които са 9 440 души или 19.4% от учащите възрастни. Най-малък интерес възрастните проявяват към обучението за придобиване на IV СПК в професионалните колежи, където се учат 1618 души и в т.н. платено обучение в професионални гимназии, където обучаемите са едва 25 души общо за страната (Табл. 2).

Най-същественият проблем на образованието на възрастни е голямото намаление на броя на учащите – от 60,5 хил. за 2013/14 учебна година на 48,6 хил. за 2014/15 уч. година или с 19,8%. По-важните причини за това са нежеланието на работодателите да инвестират в дългосрочно обучение на заетите и ниската мотивация на потенциалните учещи относно личния им просперитет, който биха постигнали след завършване на обучението.

Таблица 2. Записани учаци и учаци-възрастни във формалното образование по степени на образование според МСКО 2011

	(Брой)				
	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15
УЧАЩИ ОБЩО (МСКО 1+2+3+4)	799254	780995	775708	779920	764834

в т.ч.: ВЪЗРАСТНИ*	48155	47943	52838	60564	48572
Начално образование (I-IV клас, МСКО-1)	255086	252372	253675	258840	261793
в т.ч.: учащи възрастни	246	600	453	560	589
от тях: вечерна форма на обучение	122	468	267	270	210
задочна и самостоятелна форма на обучение	124	132	186	290	379
Прогимназиално общо образование (V-VIII клас, МСКО-2)	217850	219372	219860	218548	214723
в т.ч.: учащи възрастни	1315	2332	3070	3856	4321
от тях: вечерна форма на обучение	98	416	199	188	95
задочна и самостоятелна форма на обучение	1217	1916	2871	3668	4226
Професионално обучение - I степен професионална квалификация, с прием след VI и VII клас (МСКО-2)	2130	1902	1979	2386	2432
в т.ч.: учащи възрастни	227	249	348	589	708
от тях: вечерна форма на обучение	125	60	160	271	348
задочна и самостоятелна форма на обучение	102	189	188	318	360
Професионално обучение за възрастни - I степен професионална квалификация (МСКО-2)	8403	11219	13637	11176	6509
в т.ч. в ЦПО	8098	10905	13569	10986	6499
платено обучение в професионални гимназии и колежи	305	314	68	190	10
Професионално обучение - I степен професионална квалификация, с прием след VIII клас (МСКО-3)	691	841	1011	831	988
в т.ч.: учащи възрастни	131	214	320	168	236
от тях: вечерна форма на обучение	77	172	181	102	160
задочна и самостоятелна форма на обучение	54	42	139	66	76
Средно общо образование -(VIII) IX-XII клас, (МСКО-3)	147193	141490	135125	132731	131543
в т.ч.: учащи възрастни	3959	4201	4681	5032	4820
от тях: вечерна форма на обучение	2510	2354	2412	2350	2280
задочна и самостоятелна форма на обучение	1449	1847	2269	2682	2540
Средно професионално образование -II СПК (IX-XII клас, МСКО-3)	43225	40285	35469	32785	32095
в т.ч.: учащи възрастни	6676	7987	9137	10598	11100
от тях: вечерна форма на обучение	2790	3018	2926	3090	2724
задочна и самостоятелна форма на обучение	3886	4969	6211	7508	8376
Средно професионално образование -III СПК (VIII-XIII клас, МСКО-3)	112266	99896	101893	102879	103902
в т.ч.: учащи възрастни	14788	7523	8133	8841	9440
от тях: вечерна форма на обучение	777	1090	1658	1638	1768

задочна и самостоятелна форма на обучение	14011	6433	6475	7203	7672
Професионално обучение за възрастни - II степен професионална квалификация (МСКО-3)	4737	4062	4272	7300	3789
в т.ч. в ЦПО	4538	3836	4185	6803	3711
платено обучение в професионални гимназии и колежи	199	226	87	497	78
Професионално обучение за възрастни - III степен професионална квалификация (МСКО-3)	4353	6660	6323	10278	5417
в т.ч. в ЦПО	3458	5867	5581	7096	4448
платено обучение в професионални гимназии и колежи	895	793	742	3182	969
Професионално обучение след средно образование в професионални колежи (МСКО-4)	3224	2804	2381	2001	1618
в т.ч.: учащи възрастни	3224	2804	2381	2001	1618
от тях: дневна форма на обучение	679	578	546	452	318
вечерна форма на обучение	0	14	2	0	0
задочна и самостоятелна форма на обучение	2545	2212	1833	1549	1300
Професионално обучение за възрастни - IV СПК (МСКО-4) - платено обучение в професионални гимназии	96	92	83	165	25

Източник: НСИ

3. СТЕПЕН НА ПОСТИГАНЕ НА СТРАТЕГИЧЕСКИТЕ ЦЕЛИ И ПОКАЗАТЕЛИ ЗА НАПРЕДЪК

В Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2014 – 2020 година са определени осем стратегически цели с конкретни целеви стойности към 2020 г. Освен тях, в Рамката за напредък са определени допълнително още шест основни показатели за измерване на специфичните цели по областите на въздействие.

В Таблица 3 по-долу са посочени група от стратегически индикатори за оценка на изпълнението на НСУЦЖ 2014-2020 г., които не подлежат на оценка и анализ в годишния мониторингов доклад за 2014 г. поради периодичност на провеждане на изследванията, надвишаваща периода на оценка, т.е. липсват актуални данни за референтния период. Данните по посочените в таблицата индикатори и години в колони

от 3 до 4 са анализирани в Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2014-2020 година⁴.

Таблица 3. Стратегически индикатори за оценка на изпълнението на НСУЦЖ 2014-2020 г.

№	Стратегически индикатор	Година на последни актуални данни	Година, за която се отнасят данните	Година на следващо измерване	Година на следваща публикация на данните	Оценка в мониторинг ов доклад
1	2	3	4	5	6	7
1.	Грамотност на населението - дял на неграмотните сред лицата на възраст 15 и повече години по възрастови групи - %: (15 и повече г., 15-19 г. и 20-29 години)	2011	2011	2020 или 2021	2021 или 2022	2021 или 2022
2.	Ученици с постижения под критичното второ ниво по скалата на PISA в областта на четенето, математиката и природните науки	2012	2011	2015 (акцент природни науки)	края на: 2016	2017
3.	Участие на населението на възраст 25-64 години в неформално обучение (за период от една година)	2011	2012	2016	2017	2017
4.	Участие на населението на възраст 25-64 години в самостоятелно учене (за период от една година)	2011	2012	2016	2017	2017

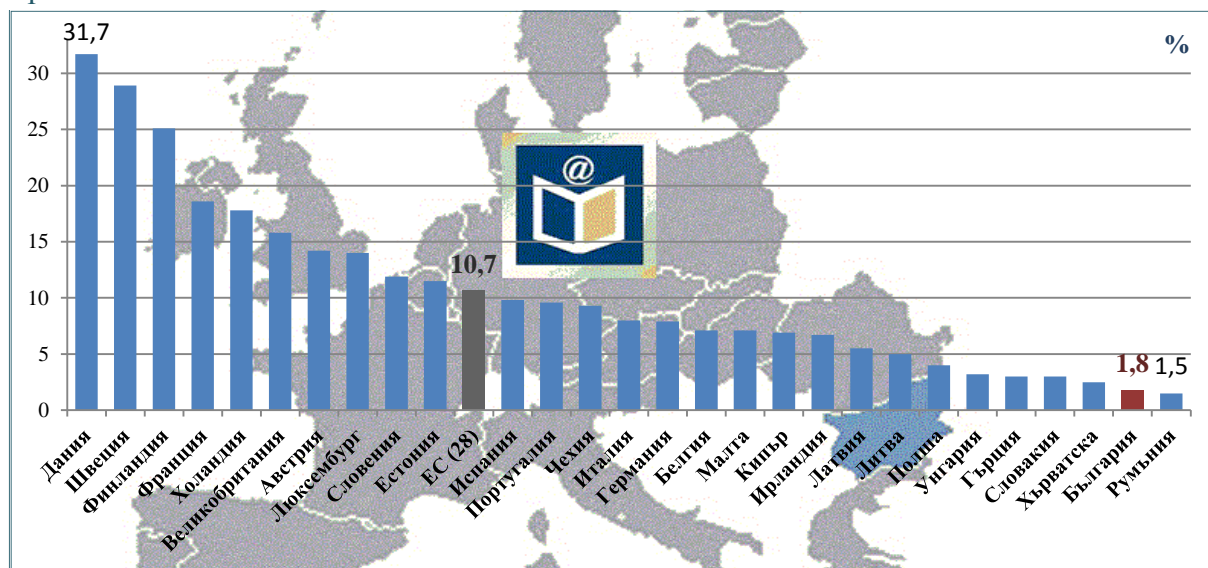
3.7. Участие в учене през целия живот (УЦЖ) на населението на възраст 25-64 навършени години (при четири седмичен период на наблюдение)

По данни от постоянното „Изследване на работната сила”, провеждано от НСИ, и през 2014 г. България не се движи с необходимия темп към набелязаната стратегическа цел за 2020 г. - 5 % участие на населението на възраст 25-64 години в УЦЖ. За 2014 г. се отбелязва повишаване на дела на населението, участвало във формално или неформално образование или обучение през четирите седмици преди интервюто до 1.8%⁵, като положителното изменение е за четвърта поредна година. Нарастването на дела на участвалите обаче е незначително – с 0.1 п.п. за 2014 година или с 0.15 п. п. средногодишно за последните 4 години.

⁴ Национална стратегия за учене през целия живот за периода 2014-2020 година, Приета с РМС № 12 от 10 януари 2014 г.

⁵ **Източник на данни:** Дял на участвалите в Учение през целия живот (УЦЖ) на населението на възраст 25-64 навършени години през четирите седмици преди интервюто за 2014 г.

Фиг. 8. Участие на населението на възраст 25-64 години във формално или неформално образование или обучение през четирите седмици преди интервюто, по страни в ЕС за 2014 г.

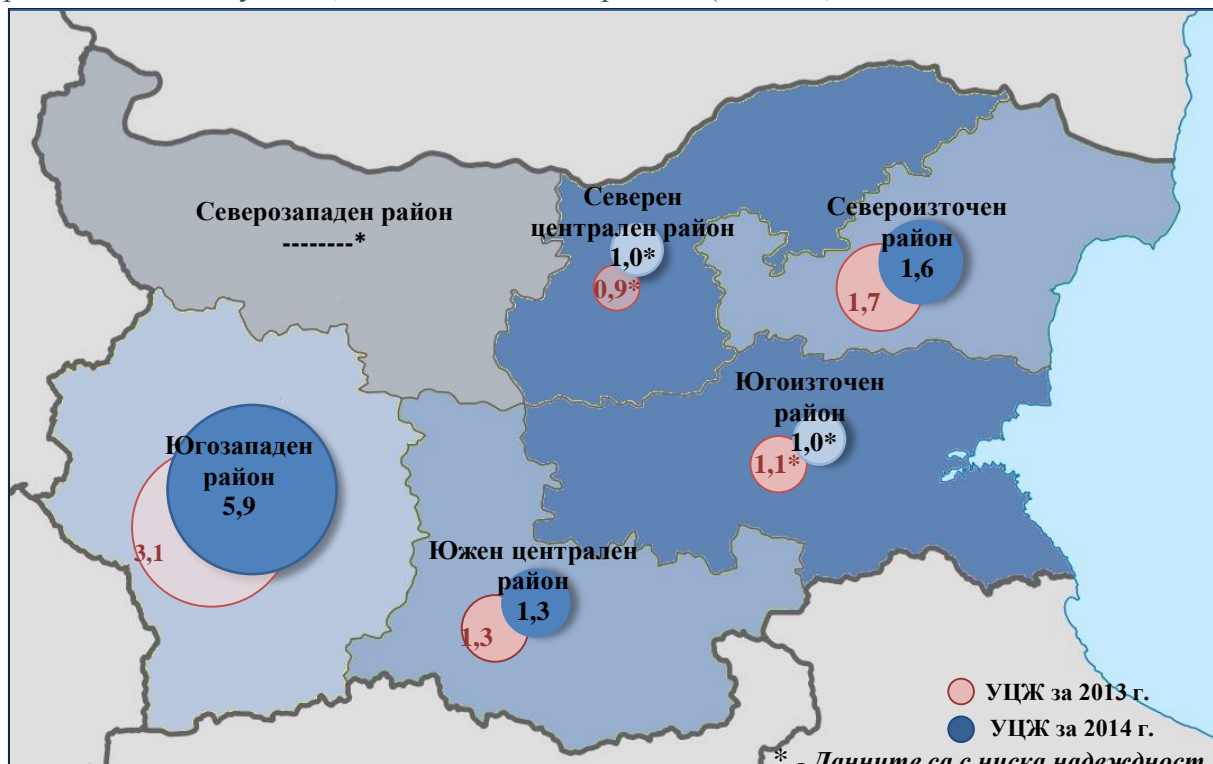

Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ, ИРС/LFS

Както се вижда от Фиг. 8., по този показател България заема предпоследна позиция сред страните от ЕС, независимо, че през последните 4 години се отбелязва нарастване на дялът на участвалите в УЦЖ. За поредна година продължава да се увеличава разликата между стойността за България и средната стойност за страните от ЕС (28), като за 2014 г. тази разлика е 8.9 процентни пункта (увеличение с 0.1 п. п.). Трябва да се отбележи, че през 2014 година България е една от 12 държави членки на ЕС, постигнали повишение на дела на участвалите УЦЖ, макар и с най-малко положително изменение, заедно с Германия и Словакия.

Прегледът на данните по статистически райони показва големи различия в участието в УЦЖ, като най-голям дял (5,9 %⁶ за 2104 г.) и най-голямо положително изменение (2.8 п. п.) се наблюдава за Югозападния район (Фиг. 9). Значително по-ниски са стойностите за Северен централен и Югоизточен райони, като относителният дял на участвалите в Северозападния район е малък и статистически ненадежен (в рамките на стохастичната грешка на изследването). Данните по райони показват, че до голяма степен положителното изменение по индикатора се дължи на стойностите за Югозападния район. И това е логично от гледна точка на образователната инфраструктура, тъй като близо ¼ от всички професионални гимназии, професионални колежи и Центрове за професионално обучение (ЦПО), осъществяващи образование и обучение на възрастни, са съсредоточили своята дейност в град София.

Фиг. 9. Участие на населението на възраст 25-64 години във формално и неформално образование или обучение, по Статистически райони (NUTS 2) за 2013 и 2014 г.⁷

Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ, ИРС/LFS

В съответствие с методиката за оценка на напредъка, изпълнението по този стратегически индикатор се определя като **„Ограничен напредък“**. Ако условията и темпът на изменение на стойностите по този показател се запазят през следващите години, към 2020 г. се очаква поставената цел да не бъде постигната и дялът на участие в УЦЖ да достигне около 56% от целта (Табл. 3).

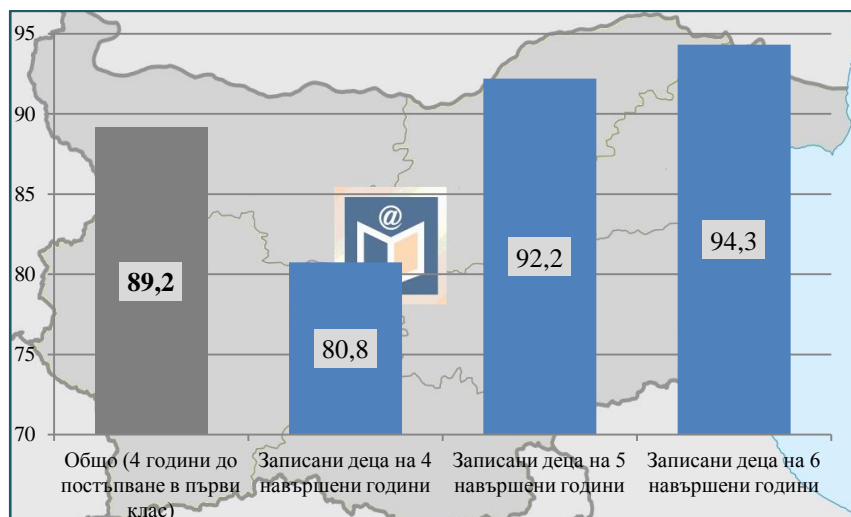
3.8. Участие в предучилищното възпитание и подготовка на деца на възраст от 4 г. до постъпване в първи клас

След значителното нарастване на обхвата на децата, участващи (записани) в „обучение в ранна детска възраст“ (от 4 г. до постъпване в първи клас/начало на задължителното образование) през 2012-2013 г. с 2.2 п. п. и достигането на дял 89.3%, се отчита незначително понижаване за настоящата 2014/2015 учебна година с 0,1 п.п. и стойност 89,2% (Фиг. 10). По този показател България, дори и със значителното нарастване на обхвата за периода 2012-2013 г, остава под средния дял за страните от ЕС (28), който е 93.9% за 2012 г. Следва да се има предвид, че част от децата на 6 годишна

⁷ Източник на данни за: [Дял на участващите в Учение през целия живот \(УЦЖ\) на населението на възраст 25-64 навършени години през четирите седмици преди интервюто, по Статистически райони за 2014 г.](#)

възраст са записани в първи клас, така че 100% участие в предучилищното образование на 6 годишните е невъзможно.

Фиг. 10. Дял на записаните (%) в предучилищното възпитание и подготовка деца на възраст от 4 г. до постъпване в първи клас, от населението в съответната възрастова група през учебната 2014/15 г.

Източник: НСИ, "Статистика на образованието и обучението"

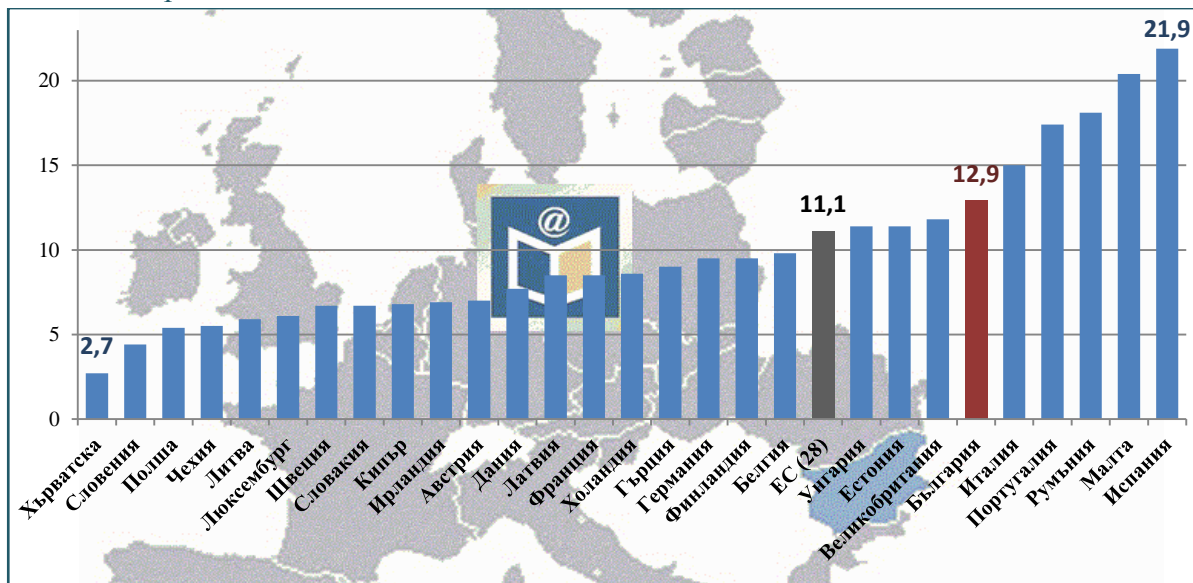
Тенденцията за нарастване на дела на обхванатите деца се очаква да продължи през следващите години, макар и със значително по-нисък темп. Тъй като разликата между дела за 2014/15 учебна година и целевата стойност на България (90% за 2020 г.) е само 0.8 п.п., в съответствие с методиката за оценка на напредъка тя е „Липса на напредък за 2014 г.” с възможно постигане на целта” (Табл. 5).

3.9. Намаляване на дела на преждевременно напусналите образование и обучение на възраст от 18 до 24 г. от 12.5% през 2012 г. до под 11% през 2020 г.

За 2014 г. дялът на **преждевременно напусналите училище (ПНУ)** на възраст 18-24 години за България е **12.9%**⁸, като нараства с 0.4 п.п. спрямо предходната година. Този дял показва, че приблизително един от всеки осем български граждани преждевременно през предходните години е напуснал образователната система, без да придобие средно образование. Установява се влошаване по този показател, както спрямо предходната 2013 година (12.5%), така и спрямо средната му европейската му стойност. Разликата между дела за България за 2014 г. (12,9%) и средната стойност за страните от ЕС (11,1%) достига 1,8 п.п. (Фиг. 11).

⁸ Източник на данни за: [Дял на преждевременно напусналите образование и обучение на възраст от 18 до 24 навършени години за 2014 г.](#)

Фиг. 11. Преждевременно напуснали образованието и обучението на възраст 18-24 години по страни в ЕС за 2014 г.

Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ, ИРС/LFS

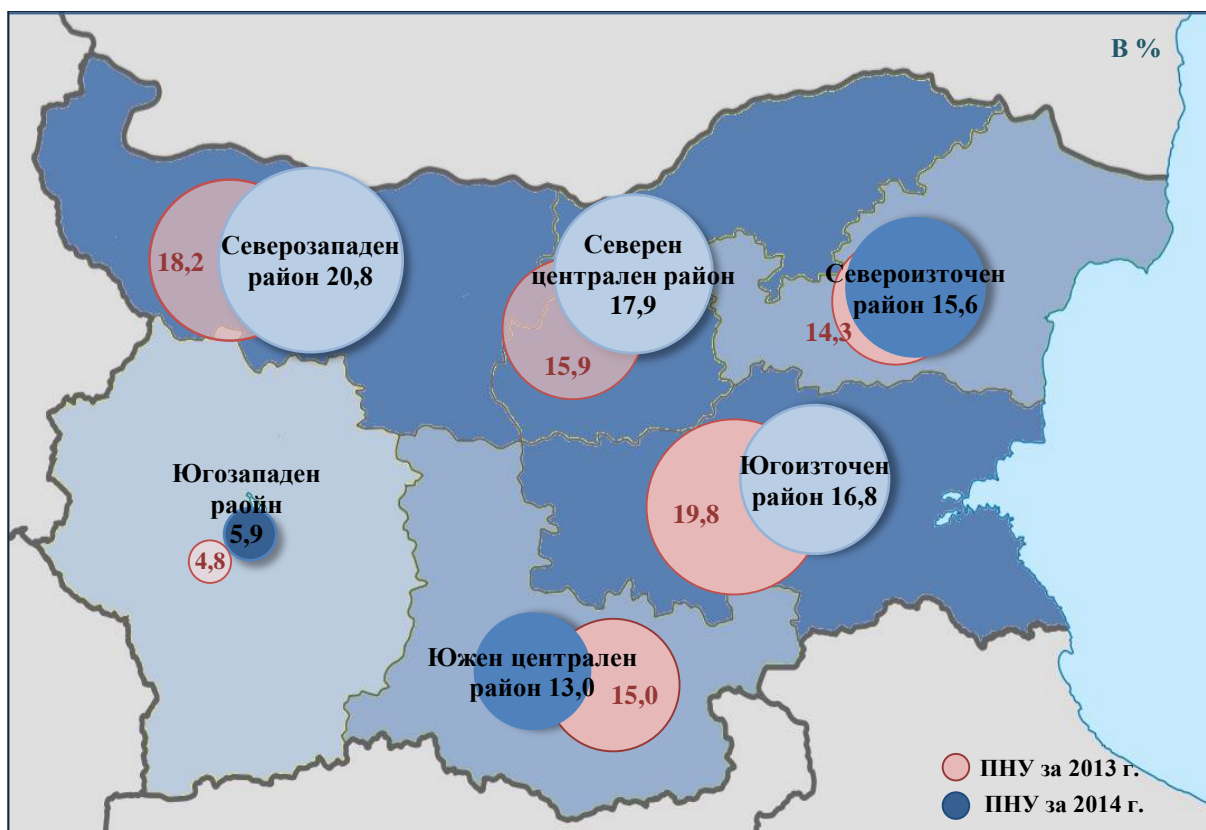
В сравнение с 2013 г., данните за 22 страни от ЕС показват положително изменение, а за 6 страни, между които 5 източноевропейски, вкл. и България, данните показват влошаване.

По този показател се наблюдават значими междурегионалните различия на ниво статистически район, категория NUTS 2 (Фиг. 12). Делът на преждевременно напусналите училище е най-малък в Югозападен район, макар че в сравнение с предходната година да продължава да се увеличава за втора поредна година с 1.1 п. п. Най-висок е делът на преждевременно напусналите училище в Северозападния район – 20.8%, като този дял нараства с 2.6 п. п. в сравнение с 2013 г. Значително е и нарастването на делът на преждевременно напусналите училище и в Северен централен район – 2 п. п.

На национално равнище практически няма различие в стойностите на показателя за преждевременно напусналите училище по признака „пол“, като за мъжете делът е 12.8% и 12.9% за жените. Различията обаче между стойностите за мъжете и жените са значими в районите Северозападен и Северен централен, за които делът на жените е по-висок, и Южен централен район, за който делът на мъжете е по-висок.

Фиг. 12. Преждевременно напуснали образование и обучение на възраст 18-24 години, по Статистически райони (NUTS 2) за 2013 и 2014 г.⁹

⁹ Източник на данни за: [Дял на преждевременно напусналите образование и обучение на възраст от 18 до 24 навършени години по райони за 2014 г.](#)

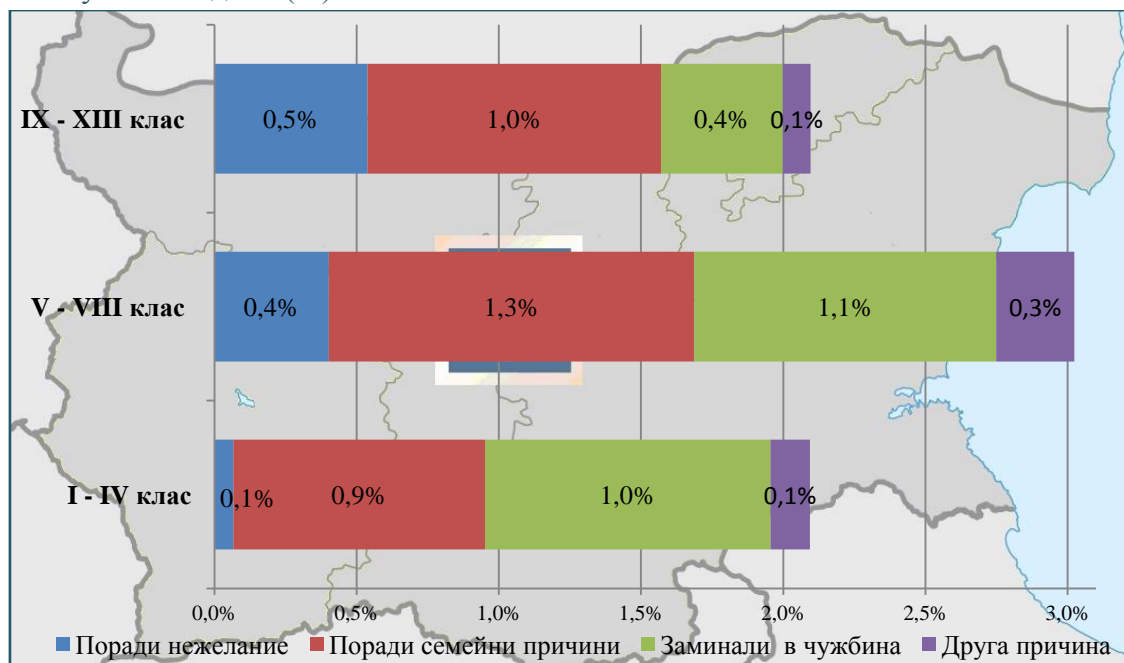
Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ, ИРС/LFS

Ако негативната тенденция на нарастване на стойностите по този показател се запази, целта за 2020 г. – 11,0%, няма да бъде постигната и делът на преждевременно напусналите училище може да достигне 15,1%. По методиката за оценка на напредъка този стратегически индикатор получава оценка „Липса на напредък за 2014 г.” със силно отдалечаване от целта (Табл. 5).

3.9.1. Намаляване на относителния дял на напусналите началния етап на основното образование

През учебната 2013/14 г. броят на децата, напуснали началния етап на основното образование, е 5418, което е със 150 деца повече от предходната учебна година. Относителният дял на напусналите остава на равнището на предходната референтна година - 2,1%. Най-много са напусналите ученици поради „заминаване за чужбина” – 2598. Делът на децата, напуснали поради „заминаване за чужбина” нараства непрекъснато през последните 11 години, като през последната учебна година те са 1,0% от всички ученици, записани в началния етап на основното образование. Сравнително висок остава и делът на децата, напуснали поради „семеини причини”, 0,9% от записаните през 2013/14 г. (Фиг. 13). Делът на напусналите поради „нежелание да учат” е най-нисък – 0,1%.

Фиг. 13. Дял на напусналите училище по групи класове и по основни причини през 2013/14 учебна година (%).

Източник: НСИ, "Статистика на образованието и обучението"

В съответствие с методиката, напредъкът по този индикатор се оценява като „Силно ограничен напредък”, с изпълнение на целта 27% (Табл. 5).

3.9.2. Намаляване на относителния дял на напусналите прогимназиалния етап на основното образование

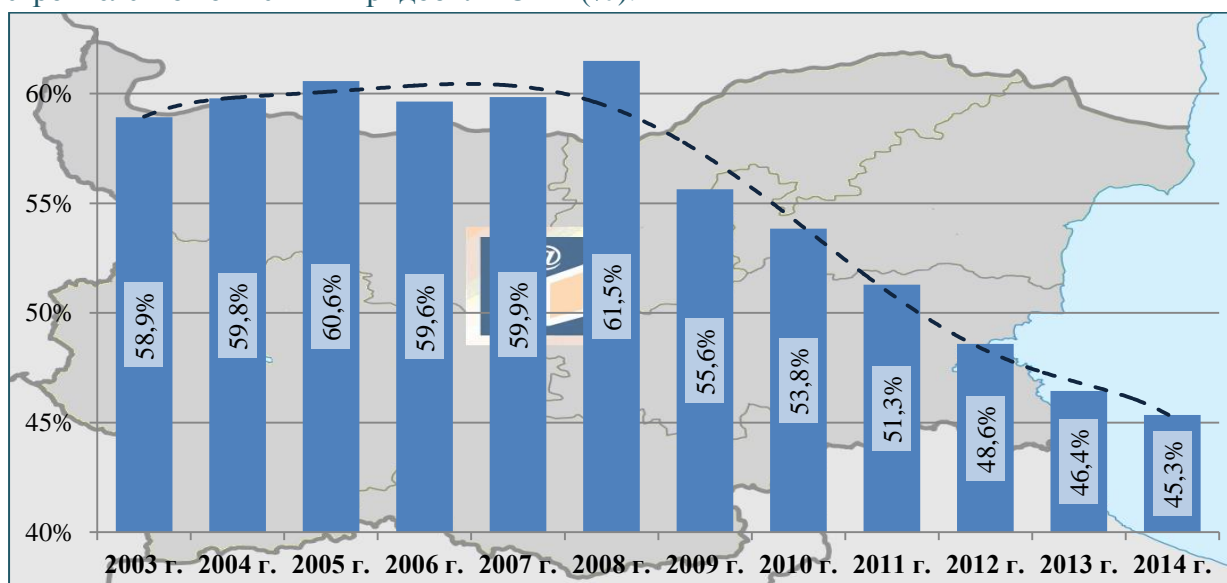
През учебната 2013/14 г. броя на децата, напуснали прогимназиалния етап на основното образование е 6 679, или 3,0% от учениците. Спрямо предходната 2012/13 учебна година, се наблюдава незначително увеличение на напусналите със 149 ученици или с 0,1 п.п. Най-много са напусналите по семейни причини – 2 840, като делът им е 1,3% от всички записани ученици в прогимназиалния етап. През последните години се установява тенденция на намаление на дела на напусналите по семейни причини и нарастване на дела на напусналите прогимназиалния етап от основното образование поради заминаване в чужбина.

В съответствие с методиката, оценката на напредъка по този индикатор се определя като „Липса на напредък за 2013/14 уч. година”, като при запазване на измененията през последните години се очаква към 2020 г. да се постигне **доближаване до определената цел – 2,0%** (Табл. 5).

3.10. Повишаване на относителния дял на придобилите степен на професионална квалификация (СПК) в областите „Информатика”, „Техника”, „Производство и преработка” и „Архитектура и строителство” най-малко на 60% от общия брой на придобилите СПК в училищната образователна система

През последните години е налице трайна и устойчива тенденция за намаляване на относителния дял на придобилите степен на професионална квалификация (СПК) в четирите наблюдавани области (Фиг. 14).

Фиг. 14. Дял на придобилите степен на професионална квалификация (СПК) в областите „Информатика”, „Техника”, „Производство и преработка” и „Архитектура и строителство” от всички придобили СПК (%).

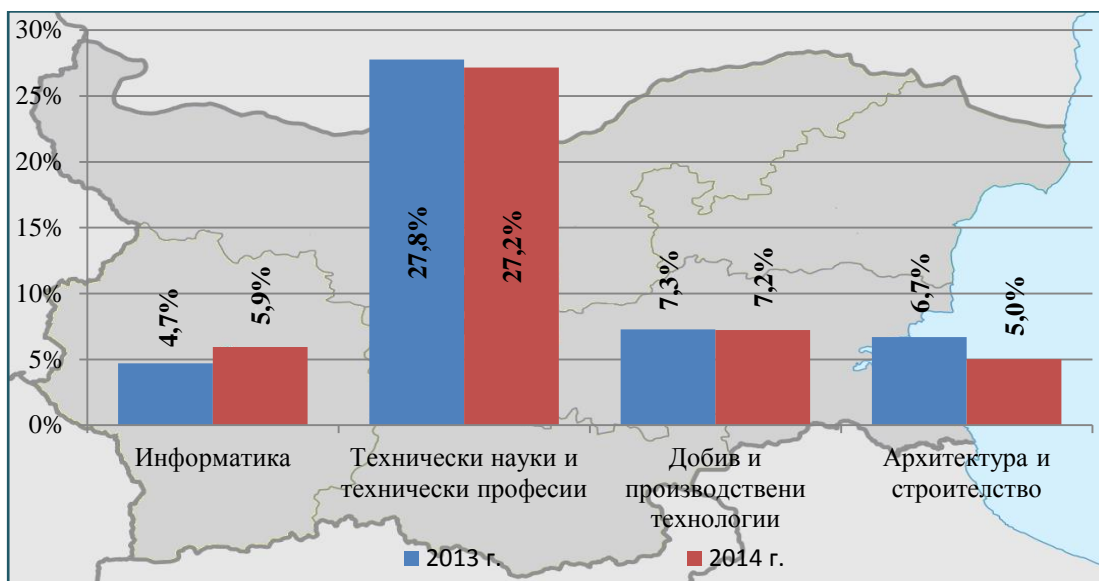

Източник: НСИ, "Статистика на образованието и обучението"

През учебната 2013/14 г. делът на завършилите в четирите области е малко над 45% от всички придобили СПК (Фиг. 15), като спрямо предходната година този дял намалява с 1,1 п. п., а в сравнение с 2010 г. намалението е с 8,5 п.п.

Ако сегашната тенденция се запази, през следващите години се очаква отливът от професионалното образование (вкл. и на учещите в 4-те наблюдавани области на образованието) да продължи и дори да се засили, освен ако привлекателността на професионалното образование не се промени съществено.

Фиг. 15. Относителен дял (%) на придобилите степен на професионална квалификация (СПК) в областите „Информатика”, „Техника”, „Производство и преработка” и „Архитектура и строителство” за 2013 и 2014 г.

Източник: НСИ, "Статистика на образованието и обучението"

В съответствие с методиката, напредъкът се определя като „Липса на напредък за 2014 г.” със силно отдалечаване от целта. Ако обстоятелствата и тенденцията не се променят, няма да бъде постигната целта този дял да достигне 60,0%, а напротив – очаква се да намалее до 33,4% (Табл. 5).

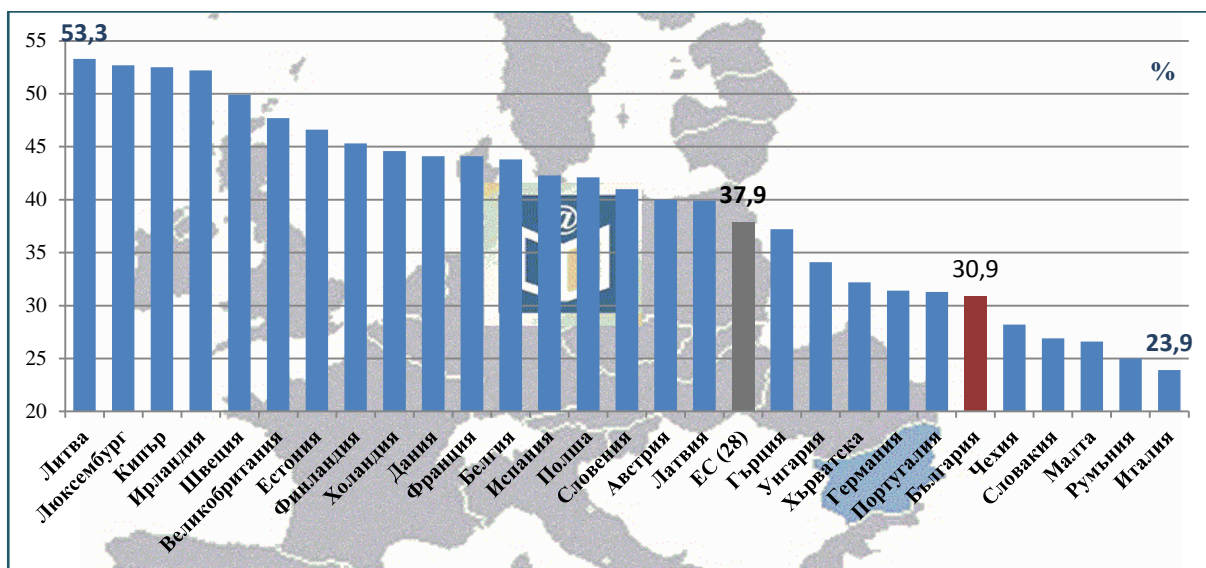
3.11. Повишаване на дела на завършилите висше образование сред населението на възраст от 30 до 34 г. от 26.9% през 2012 г. на 36% през 2020 г.

През 2014 г. за втора поредна година се увеличава относителният дял на завършилите висше образование сред младите хора на възраст 30-34 години, достигайки 30.9%¹⁰. (Фиг. 16). Увеличението спрямо предходната година е с 1.5 п. п. и въпреки, че е по-малко от значителното увеличение през 2013 г. (2.5 п. п.), доближава България до целевата стойност за 2020 г. (36%). За 2014 г. националната стойност по този показател е все още под средната за Европейския съюз (37.9%), но разликата между дяловете за България и средния за страните от ЕС намалява съществено, като достига 7 п. п. при 9.1 п. п. за 2012 г.

През 2014 г. по този показател България влошава своята позиция сред страните от ЕС от 21^{-во} на 23^{-то} място, като това се дължи на голямото увеличаване на завършилите висше образование сред младите хора в Австрия и Хърватска.

Фиг. 16. Завършили висше образование сред лицата на възраст 30-34 години, по страни в ЕС за 2014 г. (%)

¹⁰ Източник на данни за: [Завършили висше образование на възраст от 30 до 34 навършени години по държави за 2014 г.](#)

Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ, ИРС/LFS

Различията според пола на лицата са значими - делът на завършилите висше образование сред младите жени (30-34 г.) достига 39%, докато при мъжете този дял е 23.4%. И при младите хора от двата пола се установява увеличение на дела на тези с висше образование за втора поредна година, като при мъжете то е по-високо – с 1.6 п. п., отколкото при жените - 1.4 п. п.

Съгласно методиката за оценка на напредъка, при условие, че данните за България по този индикатор запазят положителната посока и темпа на изменение, през 2020 г. може да се очаква, че стратегическата цел (36%) ще бъде постигната. Оценката за изпълнението за 2014 г. се определя като „**Напредък**,” с очакване целта да бъде надмината. (Табл. 5).

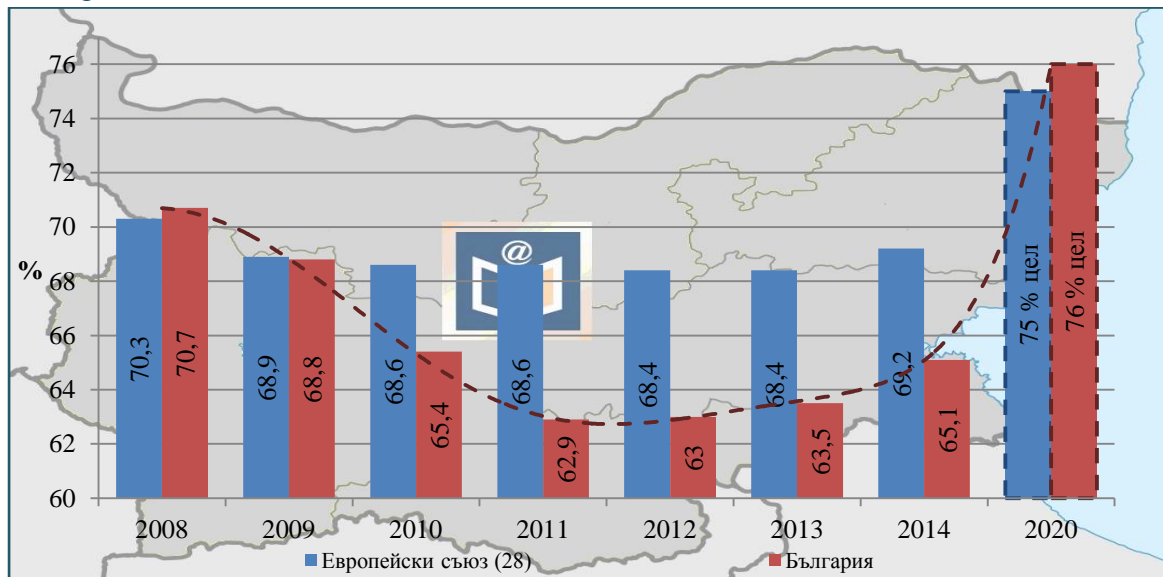
3.12. Повишаване заетостта на населението на възраст от 20 до 64 г. от 63 % през 2012 г. на 76% през 2020 г.

През 2014 г. заетостта сред лицата на възраст 20-64 навършени години е нараснала с 1.6 п.п. спрямо предходната година и възлиза на 65.1%¹¹. Въпреки, че равнището на заетост остава значително по-ниско от предкризисния период (70.7% за 2008 г.) и далеч под целта, заложената в Стратегията България 2020 (76%), увеличението се запазва за четвърта поредна година. За същия период разликата между средното равнище на заетост в ЕС и България намалява от 5.7 п. п. на 4.1 п. п. (Фиг. 17). При запазване на сегашната положителна тенденция през оставащите 6 години, при сегашния темп на изменение на заетостта, заложената цел - 76% няма да бъде достигната. Явно след

¹¹ Източник на данни: [Дял на заетите \(%\) сред населението на 20 -64 навършени години по пол и години.](#)

годините на икономическа криза заетостта се възстановява трудно и с по-бавни темпове от предвидените.

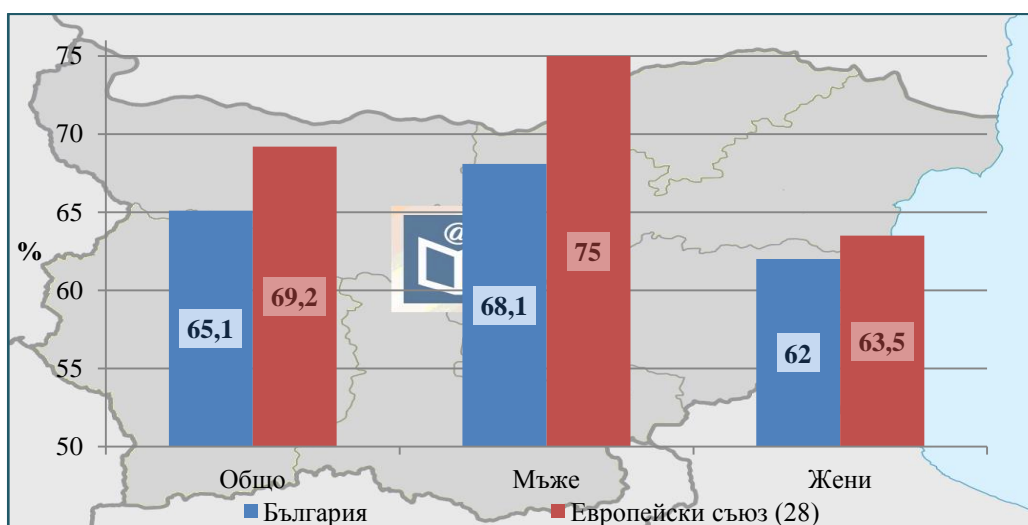
Фиг. 17. Дял на зетите (%) сред населението на 20 - 64 навършени години за България и общо за ЕС (28).

Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ, ИРС/LFS

През последната година заетостта е нараснала малко повече при мъжете (с 1.7 п. п. до ниво от 68.1%), отколкото при жените (1.3 п. п. до ниво от 62%). (Фиг. 18). В сравнение със страните от ЕС, България е в долната част на класацията и след повишаването на заетостта през 2014 г. остава на 24-та позиция.

Фиг. 18. Дял на зетите (%) сред населението на 20 -64 навършени години по пол за 2014 г.

Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ, ИРС/LFS

В съответствие с методиката на настоящия мониторингов доклад, оценката по този стратегически индикатор е: „Известен напредък” с постижимост на целта към 2020 г. - 91.4% (Табл. 5).

3.12.1. Повишаване дела на заетите лица на възраст 20-34 г., наскоро завършили висше или средно образование (1-3 години)

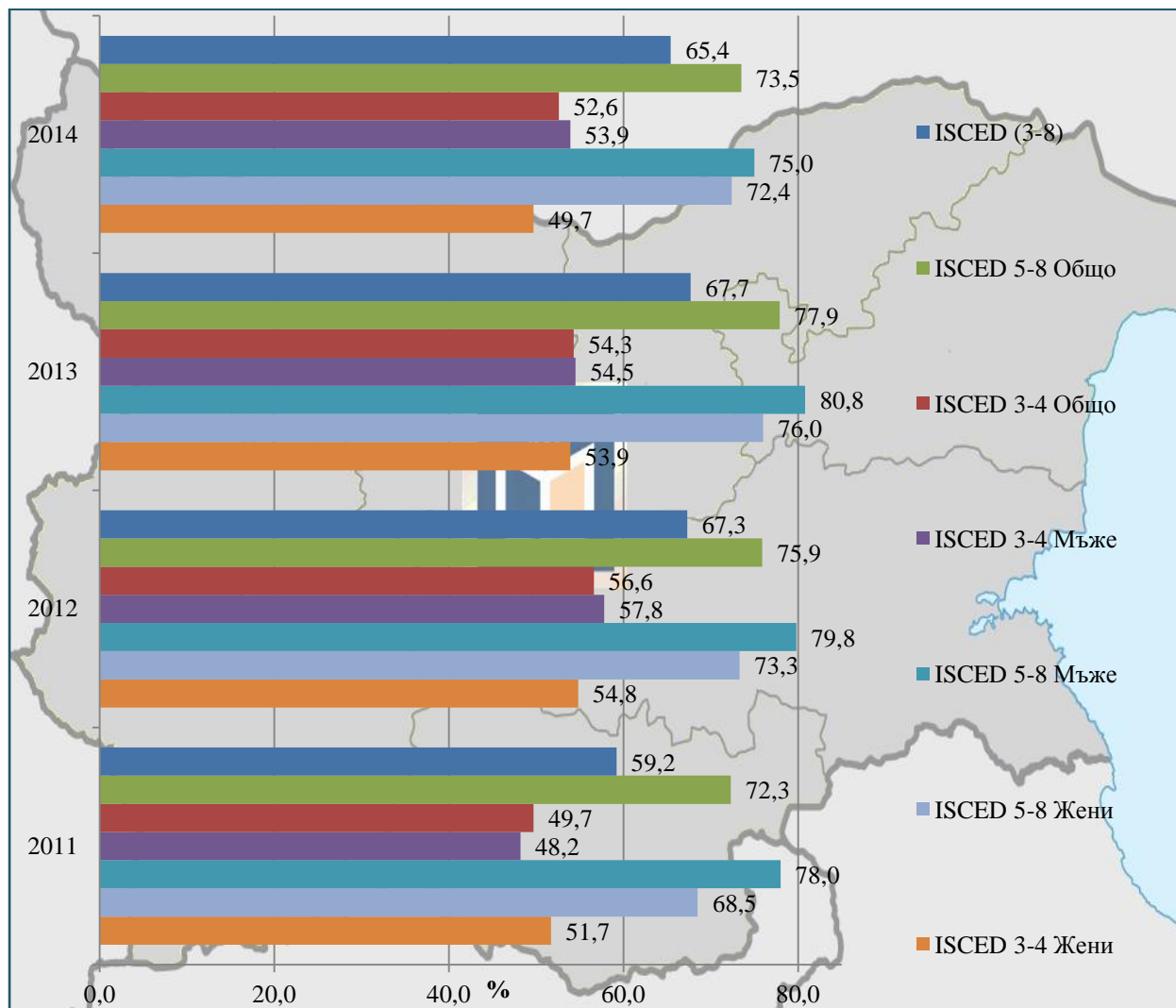
През 2014 г. заетостта сред младите хора на възраст 20-34 навършени години (в период от 1 до 3 години след завършване на последната образователна степен) намалява с 2.3 п. п., като достига 65.4%. Данните за ниските нива на заетостта на младите хора през периода 2009-2011 г. ясно показват, че младите работещи са по-уязвими в условията на икономическа криза, тъй като работодателите освобождават предимно неопитните млади хора и наемат по-малко нови млади хора).

При намаляването на заетостта през 2014 г. прави впечатление, че спадът на заетостта сред младите хора с висше образование (с 4.4 п. п.) е доста по-голям от спада в заетостта на младите хора със средно образование (с 1.7 п. п.). Това показва, че въпреки значително по-високата заетост сред висшистите (73.5%), отколкото при младите хора с образование по-ниско от висше (49.7%), групата на младите с висше образование е изложена на по-голям риск през 2014 г. Прегледът на заетостта по степен на образование и пол показва, че в най-малка степен през последната година е била засегната групата на младите мъже със завършено средно образование, като спадът на заетостта при тях е само с половин процентен пункт (до ниво от 53.9%), а в най-голяма степен е засегната групата на мъжете с висше образование, заетостта сред които намалява с 5.8 п. п. до 75% (Фиг. 19).

Като цяло и през 2014 г. заетостта сред младите жени остава по-висока (66.4%), отколкото при младите мъже (64.6%).

За последната година България е влошила своята позиция по този индикатор спрямо страните от ЕС от 22-ро място за 2013 г. на 24-то през 2014 г. След България в тази класация се намират Хърватска, Испания, Италия и Гърция. В съответствие с констатираното намаляване на заетостта на младите хора през последната година, изпълнението се определя като „Липса на напредък за 2014 г.” с възможно доближаване до целта, ако започналото икономическо възстановяване на страната не се забави през следващите години (Табл. 5).

Фиг. 19. Дял на заетите лица на възраст 20-34 г., наскоро завършили висше или средно образование (преди 1-3 години) по пол, степен на образование (средно и висше) през периода 2011 - 2014 г.

Източник: НСИ/ЕВРОСТАТ, ИРС/LFS

3.13. Увеличаване на относителния дял на публичните разходи за образование от БВП - от 3.4% през 2010 г. на 4% през 2020 г.¹²

По този индикатор за публичните разходи за образование не са налични по-актуални данни от тези за 2012 г., включени в „Междинен мониторингов доклад на Плана за действие за 2014 г.“. Данните показват, че спрямо предходната 2011 г. общите публични разходи за образование, изчислени като дял от БВП, са намалели от 3.5% на 3.4%, като намалението се превръща в тенденция за периода 2009 – 2012 г.

¹² Източник на данни: [Публичните разходи за образование като % от БВП](http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=tsdsc510&language=en)
<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=tsdsc510&language=en>
Източник на данни: Конвергентна програма на Република България (2014-2017)

Същевременно продължава да се увеличава разликата между средните дялове за страните от ЕС (28), от 0.8 п. п. за 2009 г. до 1.9 п. п. за 2012г.

Таблица 4. Публични разходи за образование като дял от БВП -%

	2009 г.	2010 г.	2011 г.	2012 г.	2017 г.	2020 г.
ЕС (28)	5.4	5.4	5.3	5.3		
България*	4.1	3.7	3.5	3.4	3.4	3.8

Източник: ЕВРОСТАТ, *НСИ и прогнозни данни на Министерство на финансите

На основа на методиката за оценка на напредъка, изпълнението по този индикатор се определя като „Липса на напредък”. Според прогноза на Министерството на финансите, залегнала в „Конвергентна програма на Република България (2014 – 2017 г.)”, се очаква през следващите години (до 2017) делът на публичните разходи за образование от БВП да достигне 3.4-3.5%, а към 2020 г. се предвижда този дял да достигне 3.8%, което е с 0.2 п. п. под определената цел – 4,0% (Табл. 4 и Табл. 5).

Таблица 5. Оценка на напредъка по изпълнение на целите по НПУЦЖ за 2020 г.

	2011 г.	2012 г.	2013 г.	2014 г.	Цел - България 2020 г.	Абсолютно изменение за референтната година	Средногодишно изменение	Очаквано изменение до 2020 г.	Очаквано изпълнение към 2020 г.	Количествена и качествена интерпретация
<i>мерна единица</i>	%	%	%	%	%	<i>п. п.</i>	<i>п. п.</i>	<i>п. п.</i>	%	<i>текст</i>
Участие на населението на възраст 25-64 години в ученето през целия живот, по данни на НРС (LFS).	1,3	1,5	1,7	1,8	5,0	0,1	0,17	1,0	2,8	56,0% - Ограничен напредък
Относителен дял на публичните разходи за образование от Брутния вътрешен продукт по текущи цени	3,5	3,4	-	-	4,0	0,1	-	-	-	Липса на напредък за 2012 г.
Участие в предучилищното възпитание и подготовка на деца на възраст от 4 г. до постъпване в първи клас, като % от съответната възрастова група.	86,6	87,1	89,3	89,2	90,0	0,1	0,9	5,2	94,4	Липса на напредък за 2014 г. с възможно постигане на целта
Преждевременно напуснали образование и обучение на възраст 18-24 години, по данни на НРС (LFS).	11,8	12,5	12,5	12,9	11,0	0,4	0,4	2,2	15,1	Липса на напредък за 2014 г. със силно отдалечаване от целта
Дял на напусналите началния етап на основното образование	2,2	2,2	2,1	2,1	1,5	0	-0,03	-0,2	1,9	26,7%-Силно ограничен

Към съдържанието

										напредък
Дял на напусналите прогимназиалния етап на основното образование	3,2	3,1	2,9	3,0	2,0	-0,1	-0,13	-0,8	2,2	Липса на напредък за 2014 г. с възможно доближаване на целта
Дял на придобилите степен на професионална квалификация (СПК) в областите „Информатика”, „Техника”, „Производство и преработка” и „Архитектура и строителство” от общия брой на придобилите СПК в училищната образователна система	51,3	48,6	46,4	45,4	60,0	-1,0	-2,0	-12,0	33,4	Липса на напредък за 2014 г. със силно отдалечаване от целта
Завършили висше образование сред лицата на възраст 30-34 години, по данни на НРС (LFS)	27,3	26,9	29,4	30,9	36,0	1,5	1,2	7,2	38,1	105,8% - Напредък
Заетост сред населението на 20 - 64 год.	62,9	63,0	63,5	65,1	76,0	1,6	0,7	4,4	69,5	91.4% - Известен напредък
Заетост на лицата на възраст 20-34 г., наскоро завършили висше или средно образование (1-3 години)	59,0	67,2	67,6	65,4	82,0	-2,2	2,1	12,8	78,2	Липса на напредък за 2014 г. с възможно доближаване на целта

4. МЯСТОТО НА БЪЛГАРИЯ ПО ОТНОШЕНИЕ НА ВОДЕЩИТЕ ЕВРОПЕЙСКИ ЦЕЛИ И ПОКАЗАТЕЛИ

Стратегическата рамка за образование и обучение на ЕС определя целевите показатели за справяне с предизвикателствата до 2020 г.:

- ❖ най-малко 95% от децата (от 4 години до задължителна училищна възраст) да са обхванати от системата на образование в ранна детска възраст;
- ❖ делът на 15-годишните с недостатъчни познания по четене, математика и природни науки да бъде намален до под 15%;
- ❖ делът на младите хора, напускащи преждевременно училище, да бъде намален до под 10%;
- ❖ най-малко 40% от хората на възраст 30 — 34 години да са завършили висше образование;
- ❖ поне 15% от възрастните да участват в дейности по учене през целия живот;
- ❖ поне 20% от завършилите висше образование и 6% от хората на възраст от 18 до 34 години с първоначална професионална квалификация да са учили или стажували известно време в чужбина;
- ❖ делът на работещите (на възраст 20 — 34 години със средно или висше образование), завършили образованието си преди 1 — 3 години, да бъде най-малко 82%.

Съпоставката със страните от Европейския съюз по данни за 2014 г. показва, че стойностите за България по определените европейски показатели са под средното европейско равнище, като това важи и за индикатора „*преждевременно напуснали образователната система*“, по който през 2012 г. страната имаше по-добра (по-ниска) стойност от средната за страните от ЕС.

Единственият индикатор, по който страната е над средното равнище за страните от ЕС е „*относителен дял на завършилите средно образование на възраст 20-24 г.*“, но и делът на тази група намалява през последната година. По този показател за 2014 г. позицията на България се влошава спрямо тази за 2013 г. от 13-та на 15-та позиция, като същевременно България остава в по-предна позиция спрямо страни като: Германия, Финландия, Великобритания, Италия и др.

По показателя „*дял на лицата на възраст 30-34 г., завършили висше образование*”, страната ни постига напредък (по подробно в точка 5.5.) и скъсяване на разликата до средната стойност на страните от ЕС (28).

Положително трябва да се оцени и намаляването на дела на младите хора на възраст 15-29 навършени години, които не участват в образование и обучение и не работят, от 25.7% за 2013 г. на 24% през 2014 или с 1.7 п.п. Въпреки това постигнато относително намаление на икономически неактивните младежи, което е първото от 2008 г. насам, България остава сред държавите с най-голям дял на младите хора, които не учат и не работят, като след нея са само Италия и Гърция.

През 2014 година по показателя „*Относителен дял на заетите лица на възраст 20-34 г., наскоро завършили висше или средно образование (1-3 години)*” разликата между стойността за България и средната за страните от ЕС се увеличава на 9.4 п. п., след измерени разлики 7.5 п. п за 2012 г. и 6.7 п. п. за 2013 г. Увеличаването на тази разлика може да се счита признак за по-бавното възстановяване на българската икономика. По показателя „*дял на лицата, които не участват в образование и обучение и не работят сред младите хора на възраст 15-29 навършени години*” данните показват известно положително изменение и намаляване на разликата между стойността за България и средната са страните от ЕС.

Въпреки, че равнището на безработица в страната е едно от най-високите сред страните от Европейския съюз, и е близко до равнището за Румъния, Испания, Италия, Унгария и Малта, заетостта в България съществено се повишава през 2014 г. (по-подробно в точка 5.6.). Въпреки това подобрене (7^{ма} по растеж на заетостта страна, заедно с Полша) позицията на България не се подобрява, а се влошава - от 23-та за 2013 г. на 24-та сред държавите от ЕС България.

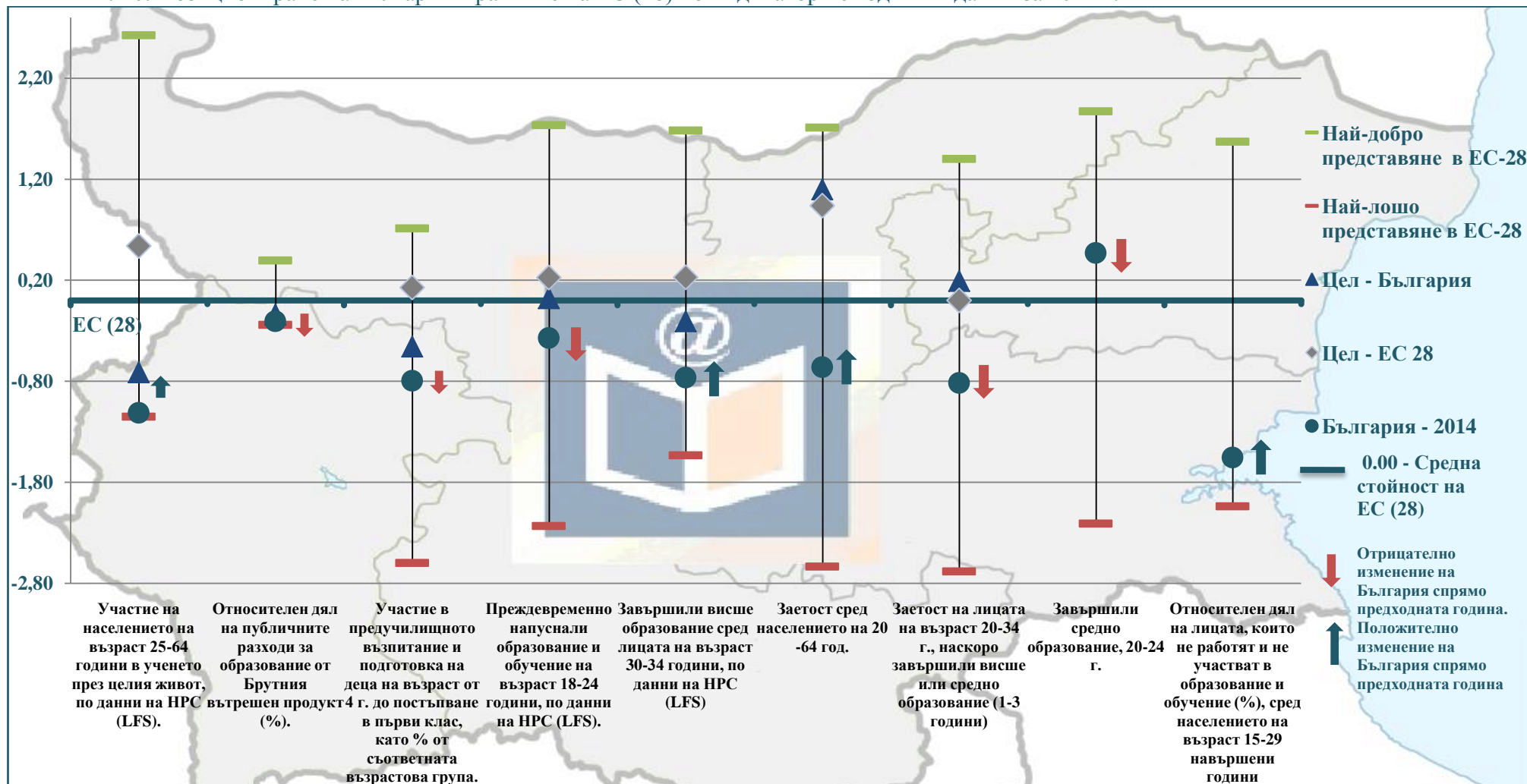
Най-неблагоприятна е ситуацията в България по отношение на индикатора „*Участие в учене през целия живот (УЦЖ) на населението на възраст 25-64 навършени години (четири седмичен период)*”. Положителното изменение през последните години по него е незначително и стойността за България остава почти **6 пъти** под средната стойност за страните от ЕС (28) и почти 2.8 пъти под целевата стойност, която си е поставила за 2020 г.. По този показател България заема последно място (2008, 2009, 2011 и 2013г.) или предпоследно място (2012 и 2014 г.). Близко до участието на населението в УЦЖ в България е участието в някои от страните в Централна и Източна Европа –

*Доклад за изпълнението през 2014 г.
на Националната стратегия за учене през целия живот
за периода 2014 – 2020 година*

Румъния, Хърватска, Словакия и Гърция (всички с под 3% участие през последната 2014 година).

Фиг. 20. Позициониране на България в рамките на ЕС (28) по индикатори с годишни данни за 2014 г.

Източник на данни: ЕВРОСТАТ LFS/ИРС

Таблица 6. България и ЕС (28 страни членки) по водещите цели и показатели за образование и обучение за 2014 и 2020 г.

Показатели	По данни за	Най-добро представяне в ЕС-27	Най-лошо представяне в ЕС-27	Средно за ЕС 28	България	България 2020	ЕС 2020
Участие на населението на възраст 25-64 години в ученето през целия живот (%), по данни на ИРС (LFS).	2014	31.7	1.5	10.7	1.8	5	15
Относителен дял на публичните разходи за образование от Брутният вътрешен продукт (%).	2011	8.8	3.1	5.25	3.4	4	непосочено
Участие в предучилищното възпитание и подготовка на деца на възраст от 4 г. до постъпване в първи клас, като % от съответната възрастова група.	2012	100.0	71.7	93.9	87.1	90	95
Преждевременно напуснали образование и обучение на възраст 18-24 години (%), по данни на ИРС (LFS).	2014	2.7	21.9	11.1	12.9	11	10
Завършили висше образование (%) сред лицата на възраст 30-34 години, по данни на ИРС (LFS)	2014	53.3	23.9	37.9	30.9	36	40
Заетост сред населението на 20 -64 год. (%)	2014	79.8	52.9	69.2	65.1	76	75
Заетост на лицата на възраст 20-34 г., наскоро завършили висше или средно образование (1-3 години) (%)	2014	90.9	44	74.8	65.4	82	непосочено
Завършили средно образование (%), сред младите хора (20-24 г).	2014	96.3	65.8	82.3	85.8	непосочено	непосочено
Относителен дял на лицата, които не работят и не участват в образование и обучение (%), сред населението на възраст 15-29 навършени години	2014	6.5	26.7	15.3	24.0	непосочено	непосочено

5. РЕЗУЛТАТИ ОТ ИЗПЪЛНЕНИЕТО НА ДЕЙНОСТИТЕ В ОБЛАСТИТЕ НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ ОТ ПЛАНА ЗА ДЕЙСТВИЕ ЗА 2014 г. В ИЗПЪЛНЕНИЕ НА НАЦИОНАЛНАТА СТРАТЕГИЯ ЗА УЧЕНЕ ПРЕЗ ЦЕЛИЯ ЖИВОТ ЗА ПЕРИОДА 2014 – 2020 г.

6.1. Обща количествена оценка на изпълнението

В Плана за действие за 2014 г. са планирани 142 бр. задачи за изпълнението на 71 бр. дейности от всички 8 области на въздействие от стратегията, като две задачи са допълнени по-късно. Не е стартирало изпълнението на 63 дейности, което е 47% от всичките 134 дейности, които следва да се изпълнят до 2020 г. (Таблица 7).

Таблица 7. Показатели за планиране

Области на въздействие	Национална стратегия за учене през целия живот за периода 2014 – 2020 година			
	Бр. дейности	Дял (в %) планирани дейности	Бр. планирани дейности	Бр. задачи
Област на въздействие 1: Осигуряване на условия за преход към функционираща система за учене през целия живот	14	78.6%	11	24
Област на въздействие 2: Осигуряване на условия за разширяване на обхвата и повишаване на качеството на предучилищното възпитание и подготовка	9	44.4%	4	7+2
Област на въздействие 3: Прилагане на комплексен подход за повишаване на образователните постижения и намаляване дела на преждевременно напусналите училище	12	33.3%	4	7
Област на въздействие 4: Повишаване на качеството на училищното образование и обучение за придобиване на ключовите компетентности, подобряване на постиженията на учещите и развитие на личността	19	78.9%	15	20
Област на въздействие 5: Повишаване на привлекателността и подобряване на качеството на професионалното образование и обучение за гарантиране на заетост и конкурентоспособност	17	70.6%	12	41
Област на въздействие 6: Модернизирание на висшето образование	27	37.0%	10	14

Доклад за изпълнението през 2014 г.
на Националната стратегия за учене през целия живот
за периода 2014 – 2020 година

Област на въздействие 7: Развитие на възможности за неформално и самостоятелно учене за личностно и професионално израстване. Нови възможности за добро качество на живот след приключване на трудовата кариера	23	39.1%	9	19
Област на въздействие 8: Координиране на взаимодействието на заинтересованите страни за реализиране на политиката за учене през целия живот	13	46.2%	6	10
ОБЩО:	134	53.0%	71	142 +2

В съответствие с планираните дейности в НСУЦЖ най-голям обхват при планирането за 2014 г. се наблюдава при Област на въздействие 4: „Повишаване на качеството на училищното образование и обучение за придобиване на ключовите компетентности, подобряване на постиженията на учещите и развитие на личността” (78.9%) и Област на въздействие 1: „Осигуряване на условия за преход към функционираща система за учене през целия живот” (78.6%). Изостава планирането в Област на въздействие 6: „Модернизиране на висшето образование”, в която са планирани задачи само по 37.0% от заложените в стратегията дейности, както и в Област на въздействие 7: „Развитие на възможности за неформално и самостоятелно учене за личностно и професионално израстване. Нови възможности за добро качество на живот след приключване на трудовата кариера” – 39.1%.

Най-много задачи са планирани в Област на въздействие 5: „Повишаване на привлекателността и подобряване на качеството на професионалното образование и обучение за гарантиране на заетост и конкурентоспособност” – 29.1% от всички задачи, а най-малко в Област на въздействие 2: „Осигуряване на условия за разширяване на обхвата и повишаване на качеството на предучилищното възпитание и подготовка” (6.4%) и Област на въздействие 3: „Прилагане на комплексен подход за повишаване на образователните постижения и намаляване дела на преждевременно напусналите училище” – съответно 6.4 и 5% е делът на задачите в двете области, спрямо всички задачи.

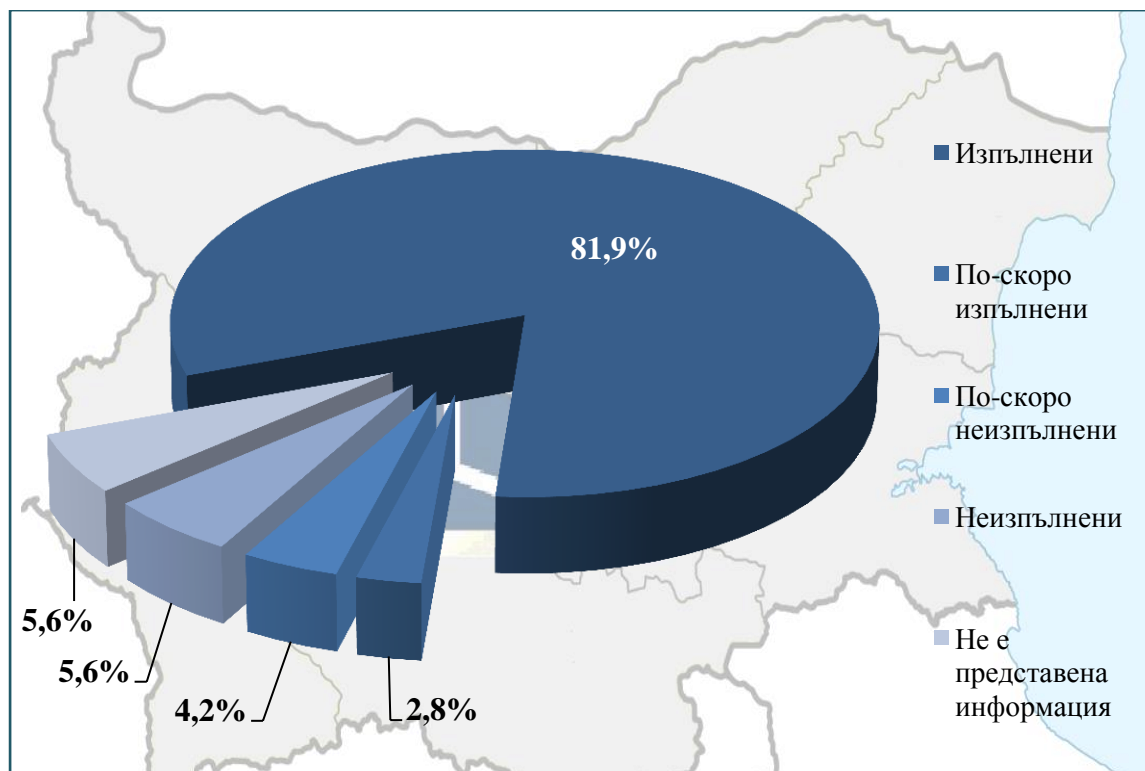
Финансирането на 60% от задачите се осъществява по оперативни програми на ЕСФ или по програми на Европейската комисия, а 40 % - от държавния или общински бюджети.

Отговорни за изпълнението на планираните дейности в плана са 24 институции и организации, като държавните институции са отговорни за изпълнението на 85.6% от всички планирани задачи, а социалните партньори за 14.4%.

С най-много планирани задачи е Министерството на образованието и науката – 51.8% от общо планираните.

Количествената оценка на изпълнение на приетите от правителството задачи за изпълнението на дейности от НСУЦЖ през 2014 г. показва, че от общо 144 бр. задачи 118 бр. (81.9%) са “изпълнени”, 4 бр. (2.8%) са “по-скоро изпълнени”, 6 бр. (4.2%) са “по-скоро неизпълнени”, 8 бр. (5.6%) са “неизпълнени”, не е представена информация за изпълнението на 8 бр. задачи (5.6%).

Фиг. 21. Степени на изпълнение на задачите за 2014 г.

Източник: МОН

6.2. Осигуряване на условия за преход към функционираща система за учене през целия живот

От общо 24 бр. задачи в тази област на въздействие 18 бр. (75%) са „изпълнени”, 2 бр. (8.33%) са „по-скоро изпълнени”, 2 бр. (8.33%) са „по-скоро неизпълнени”, 1 бр.

(4.16 %) е „неизпълнена” и за 1 бр. (4.16 %) липсва информация. В област на въздействие 1 е постигнат *известен напредък*.

Най-много задачи в област на въздействие 1 се падат на държавните институции – 15, от които за 8 отговорна институция е МОН. Много добре застъпени, в сравнение с останалите области на въздействие, са и мерките от компетентността на социалните партньори – 9. Не са планирани мерки само по три от дейностите, като две от тях са свързани със създаване на механизми за подкрепа на възрастните обучаеми и по-специално осигуряване на достъп до УЦЖ на групи в неравностойно положение като хората със СОП, живеещите в отдалечени места и др.

50% от задачите в област на въздействие 1, или 12 бр., са финансирани от европейските структурни фондове или по линия на европейски програми. През 2014 г. все още се изпълняват проекти, финансирани в рамките на програмния период 2007 – 2013 г.; поради забавянето на старта на новите оперативни програми (МФР 2014 – 2020 г.) някои от тези дейности, които ще бъдат продължени, не са пълноценно планирани за 2015 г.

През м. юни 2015 г. приключва осъществяваният от МОН проект „Нов шанс за успех”, чието изпълнение ще бъде продължено с финансиране по ОП НОИР. В курсовете за ограмотяване на възрастни и за изучаване на учебно съдържание за V-VII клас през 2014 г. са участвали 5621 лица над 16-годишна възраст, като 3324 от тях са получили документ за успешно завършено обучение.

Друг важен проект, финансиран по ОПРЧР 2007 – 2013 г., беше „Нова възможност за моето бъдеще – създаване на система за идентифициране и признаване на неформално придобити знания, умения и компетентности”, изпълняван от МОН и НАПОО в сътрудничество със социалните партньори. Заложените за 2014 г. индикатори са постигнати, в много случаи партньорите са надхвърлили целевите стойности по отношение на брой обучени консултанти и обучители/мултипликатори, брой лица, преминали през процедури на валидиране и брой сертифицирани лица. В края на периода обаче са отчетени трудности, свързани със заетостта на обучените консултанти и с мотивацията и практическата възможност на заетите лица да преминават през процедури на валидиране. Това поставя под въпрос устойчивостта на резултатите от проекта, който приключи през януари 2015 г.. В Плана за действие за изпълнение на НСУЦЖ за 2015 г. не са планирани последващи дейности на партньорите.

През 2014 г. стана факт дългоочакваната система за прогнозиране на потребностите от работна сила с определени характеристики. Проведени бяха обучения за служители от ДБТ и ДРСЗ, както и от различни държавни институции и социални партньори; подготвен и публикуван беше доклад със средносрочна (2014 – 2018 г.) и дългосрочна (2019 – 2028 г.) прогноза в търсенето и предлагането на труд в България; проведено беше проучване на потребностите на работодателите и резултатите бяха обобщени в доклад. За 2015 г. е планирано второ проучване, както и разработване на два доклада с прогноза за потребностите до 2020 г.

Със съвместните усилия на различни институции, ангажирани в реализацията на Плана за действие за изпълнение на НСУЦЖ за 2014 г. беше постигнат напредък по отношение развитието на системите за кариерно ориентиране както при учениците, така и при възрастните. По проект „Система за кариерно ориентиране в училищното образование”, осъществяван от МОН, 138 798 ученици от I до XII клас са взели участие в дейности по кариерно ориентиране, като 33 562 от тях са завършили програмата. В рамките на изпълняваната от АЗ схема „Услуги за развитие на гъвкав пазар на труда” са създадени 10 кариерни центъра към ДРСЗ в някои големи градове и към Централната администрация на АЗ и са назначени 30 кариерни консултанти; очаква се през 2015 г. центровете да предоставят професионална информация и ориентиране на поне 10 000 възрастни, а за 7 200 лица да бъдат разработени планове за кариерно развитие. Продължава изпълнението на проект Euroguidance от ЦРЧР – обучени са 70 кариерни консултанти в училищното образование и е проведена информационна кампания; същите дейности ще продължат и през 2015 г. Информационна кампания сред зрелостниците е провела КНСБ; услуги по кариерно ориентиране на възрастни предлагат ЦИПО към КНСБ и новосъздаденият ЦИПО към АИКБ.

Социалните партньори демонстрираха активност и при създаването на инструменти и платформи за електронно обучение. Повече от планирания брой лица са обучени от КТ „Подкрепа” и АИКБ, а в рамките на проекта на БСК “MyCompetence” са разработени 12 нови електронни обучения.

В рамките на дейност „Популяризиране на ученето през целия живот сред всички слоеве на населението като фактор за личностно развитие, устойчива заетост и социално включване” е проведена международна конференция на тема „Мобилизиране на заинтересованите страни в сектора за учене на възрастни”, като това е единственото

планирано по тази дейност събитие. Паралелно обаче, в рамките на други дейности в Област на въздействие 1 са организирани редица мероприятия за повишаване на обществената осведоменост и разбиране на инструментите за учене през целия живот. Проведени са 3 регионални семинара за разпространение на националния доклад за съотнасяне на НКР на България към ЕКР. Организирана е кръгла маса за популяризиране на европейската рамка на компетентностите в ИКТ сектора. Европейската кредитна система в ПОО (ECVET) е представена на 8 промоционални събития на национално ниво, организирани са 4 мероприятия за нейното разясняване. Проведена е информационна кампания, включваща 5 специализирани семинара и 2 изложения в рамките на проект Euroguidance. През 2014 г. е осъществена и национална информационна кампания за възможностите за валидиране на компетентности, придобити извън формалната образователна система, по която са проведени 30 информационни семинара, 3 кръгли маси, отпечатани са брошури и дипляни, разработен е рекламен видеоклип, като тези дейности обаче са отчетени в Област на въздействие 7, дейност „Осъществяване на кампании за информиране и повишаване на мотивацията на потенциалните възрастни учещи, осъществявани в сътрудничество с работодатели, неправителствени и доброволчески организации”. Всичко това показва, че резултатите по отношение на популяризацията на ученето през целия живот следва да бъдат отчетени комплексно за годишния план за действие в изпълнение на НСУЦЖ, а дейностите за разпространение на постиженията по проекти или в отделни образователни сектори на етапа на планиране да бъдат залагани в съответната област за въздействие.

Изводи:

Сериозна крачка напред от гледна точка на въвеждането на инструменти за УЦЖ в българската образователна система през 2014 г. са приетите изменения и допълнения в закона за ПОО и Наредба №2 за условията и реда за валидиране на професионални знания и компетентности. Осигурени са предпоставки за въвеждане на инструменти за учене през целия живот, като ECVET и система за валидиране на неформалното и самостоятелно учене, в професионалното образование и обучение. Необходимо е изграждане на капацитет за практическо приложение на тези инструменти, както и мащабна кампания за повишаване на обществената осведоменост относно процедурите и ползите от валидирането. През 2015 г. обаче публично субсидирани дейности в тази посока не са

планирани, партньорите по приключилия пилотен проект „Нова възможност за моето бъдеще” също не са заложили свои мерки за идентифициране и признаване на неформално придобити умения и компетентности по професии. Няма яснота за стъпките, които ще бъдат предприети за въвеждане не по-късно от 2018 г. на всеобхватна национална система за валидиране на неформалното и самостоятелното учене, което е задължение на страната по силата на Препоръка 2012/С 398/01 на Европейския съвет.

Прави впечатление, че въпреки катастрофално ниския процент на участие в учене през целия живот в България, инструментите за подкрепа на възрастни обучаеми са много малко и са съсредоточени основно в активната политика на пазара на труда. Препоръчва се в рамките на ОП НОИР да се разработят национални схеми за съфинансиране на обучението на възрастни – както общи, така и насочени към конкретни целеви групи в неравностойно положение на пазара на труда, като хора със СОП, нискоквалифицирани, живеещи в отдалечени места и др. Бенефициенти на такива схеми могат да бъдат както обучаемите, така и техните работодатели.

6.3. Осигуряване на условия за разширяване на обхвата и повишаване на качеството на предучилищното възпитание и подготовка

В Плана за действие за 2014 г. са планирани задачи само по 4 от общо 9 дейности, залегнали в стратегията, като е отчетено и изпълнението на две допълнителни задачи.

От общо 9 бр. задачи 8 бр. (88.9%) са “изпълнени” и за 1 бр. (11.1%) липсва информация.

По проект „Включващо обучение“, който се финансира от ОП РЧР, през 2014 г. е осигурено ресурсно подпомагане на 1 686 деца със специални образователни потребности в детски градини и подготвителни групи и на 440 деца в риск от обучителни трудности в 25 пилотни детски градини.

Осигурена е двигателна активност и са създадени условия за занимания с физически упражнения и спорт и здравословен начин на живот за 4 712 деца в 123 детските градини.

Повишена е професионалната квалификация на 4 820 души персонал в сферата на предучилищното възпитание и подготовка, вкл. помощник-възпитатели.

Разработени са 36 броя учебни програми за предучилищно възпитание и подготовка за 4 възрастови групи по 9 образователни направления, утвърдени в края на 2014 г. от министъра на образованието и науката.

По Националната програма „С грижа за всеки ученик”, са включени в допълнително обучение 3 363 деца от детски градини.

Не е предоставена отчетна информация по планираната задача за осигуряване на безплатно обучение по български език, вкл. и на обучение по майчин език и култура, на учениците в задължителна училищна възраст – деца на граждани на държави -членки на Европейския съюз, Европейското икономическо пространство и Швейцария.

Независимо от това, че не са планирани задачи за изпълнение на дейност „Разработване на общински програми за модернизирани на съществуващите и изграждане на нови детски градини” е известно, че в тази посока се полагат усилия от големите общини и през последните години има напредък в тази посока. Необходимо е отговорната централна администрация (МОН) да събира необходимата информация, както и постоянно да анализира обхвата на децата, за да се осигури целесъобразно планиране на годишни задачи за постигане на целта: „Повишаване на дела на обхванатите в предучилищното възпитание и подготовка деца на възраст от 4 г. до постъпване в първи клас най-малко на 90% през 2020 г.”.

Предвид изпълнението на планираните задачи в тази област на въздействие може да се отчете *известен напредък* по отношение на изпълнението на предварително планираните цели.

Изводи:

- ❖ Създадени са условия за стимулиране на включването на децата в предучилищно възпитание и подготовка и за подкрепа на грижата от най-ранна детска възраст, и особено за децата в неравностойно положение, като са постигнати конкретни резултати.
- ❖ Осигурени са условия за повишаване на качеството на предучилищното възпитание и подготовка чрез комплекс от мерки, насочени към повишаване на квалификацията на персонала, зает в детските градини, и въведени нови учебни програми.
- ❖ Оптимизирани са условията за изграждане на умения и навици на децата от детските градини за активен двигателен режим, практикуване на спорт и спортна изява, здравословен начин на живот.

- ❖ Планирането на задачи обхваща малък на брой дейности, залегнали в стратегията, което предполага по-амбициозно планиране и изпълнение в следващите години от изпълнение на стратегията.

Препоръки:

- ❖ Да стартира планирането на задачи, насочени към създаване на условия за улесняване на прехода на малките деца от семейната към образователната среда и за гарантиране на качеството с участието на всички заинтересовани страни, включително семействата.
- ❖ Необходимо е МОН да събира необходимата информация, както и постоянно да анализира обхвата на децата, за да се осигури целесъобразно планиране на годишни задачи за постигане на целта: „Повишаване на дела на обхванатите в предучилищното възпитание и подготовка деца на възраст от 4 г. до постъпване в първи клас най-малко на 90% през 2020 г.”.
- ❖ Да се насърчава разработване на общински програми за модернизирани на съществуващите и изграждане на нови детски градини.
- ❖ Не е целесъобразно да се планират задачи, които от една страна са нормативно определено задължение на администрацията, а от друга - изпълнението им е свързано със съответната образователна услуга (2.4.3. „Осигуряване на възможност за обучение по български език на учениците в задължителна училищна възраст – деца на граждани на държави – членки на ЕС, ЕИП и Швейцария”).

6.4. Прилагане на комплексен подход за повишаване на образователните постижения и намаляване дела на преждевременно напусналите училище

Изпълнението на дейностите в област на въздействие 3 от стратегията е насочено към изпълнение на една от основните цели на стратегия Европа 2020 за намаляване на дела на преждевременно напусналите училище. Независимо от това планирането на задачи в тази област е твърде ограничено и недостатъчно. От общо утвърдените в стратегията 12 дейности е стартирало изпълнението само на 4 такива със 7 бр. конкретни задачи, от които 5 бр. са изпълнени (71.4 %); 1 бр. е по-скоро неизпълнена (14.3%) и за 1 бр. не е предоставена отчетна информация (14.3%).

Постигнати са резултати, свързани с въвеждането на единна методика за оценка на образователните потребности на децата и учениците. Апробирани са 4 бр. тестове за

определяне на езиковото развитие на 4-, 5- и 6- годишна възраст, които са приложени в 25 пилотни детски градини, като все още не е приключила подготовката по разработване на анализ за обобщаване на резултатите. Утвърдени са 3 бр. програми за подпомагане на езиковото, психомоторното и когнитивното развитие на деца, при които има риск от възникване на обучителни затруднения. Утвърден е стандартизиран инструментариум за диагностика на училищната готовност, който предстои да бъде въведен в училищната практика.

За подкрепа на ученици и възрастни със специални образователни потребности и с девиантно поведение за продължаване на образованието или обучението са разработени и утвърдени 4 бр. нови учебни планове за придобиване на първа степен на професионална квалификация.

Съществена е публичната намеса по отношение на осигуряването на възможности за целодневно обучение на повече деца и ученици. В тази връзка се изпълнява проект BG051PO001-3.1.06 „Подобряване на качеството на образованието в средищните училища чрез въвеждане на целодневна организация на учебния ден” по ОПРЧР. По проекта работят 796 средищни училища, като обхванатите ученици в дейностите по целодневна организация на учебния процес са над 105 000. В рамките на дейностите за подобряване на образователната среда в средищните училища по проекта са оборудвани и обзаведени помещенията за провеждане на целодневна организация и са осигурени необходимите спортни пособия за провеждане на дейностите по организиран отдых и спорт на учениците. За провеждане на дейностите по самоподготовка и на занимания по интереси по заявки от средищните училища са осигурени необходимите учебни пособия, материали и консумативи.

Изводи:

- ❖ Планираните задачи в тази област на въздействие са крайно недостатъчни за преодоляване на негативната тенденция, свързана с увеличаването на относителния дял на преждевременно напусналите образователната система.
- ❖ Отговорни за изпълнението са ограничен брой институции- МОН, ЦРЧР, ММС; а дейностите са предимно централизирани.
- ❖ Не се планират мерки за интервенция, насочена към намаляване на напусналите в началния и прогимназиалния етап от основното образование, както и за

повишаване на мотивацията и за насърчаване за повторно включване в образователната система.

Препоръки:

- ❖ Приоритетно да се планира комплекс от мерки, които водят до разширяване на възможностите за допълнително обучение по български език за децата и учениците, за които българският език не е майчин;
- ❖ Усилията да се насочат към въвеждане на система за ранно предупреждение за възможно преждевременно напускане на училище, въвеждане на електронен регистър на всеки ученик до завършване на средно образование, както и към създаване на подходящи учебни пътеки за реинтегриране в образователната система.
- ❖ Да се стимулира обучението на възрастни, преждевременно напуснали образователната система, както и да се подобрят условията за ефективно обучение на лица, лишени от свобода.

6.5. Повишаване на качеството на училищното образование и обучение за придобиване на ключовите компетентности, подобряване на постиженията на учещите и развитие на личността

В съответствие с дейностите, заложи в НСУЦЖ, най-голям обхват при планирането за 2014 г. се наблюдава в тази област на въздействие (78.9%). За изпълнение са обхванати 15 дейности с 20 задачи, като 16 задачи са отчетени извън планираните в началото на 2014 г. и надграждат допълнително резултатите. Постигнат е **известен напредък**, тъй като изпълнените задачи са 17 бр. (85.0%), не е изпълнена 1 задача (5.0%), а за изпълнението на 2 бр. задачи (10.0%) липсва информация.

От общо 19 броя дейности, заложи в Стратегията за тази област на въздействие, в Плана за действие за 2014 г. са планирани 15 бр. дейности, като за 4 дейности не са планирани конкретни задачи. Като цяло планирането на задачи по тази област на въздействие е амбициозно.

Извън обхвата на планирането през 2014 г. по тази област на въздействие са дейностите, свързани с модернизиране на училищните библиотеки, осигуряване на условия за активно включване на учениците в училищния живот и за ранно кариерно

ориентиране и професионален избор, както и създаване на устойчиви механизми и инструменти за гарантиране на сигурността и здравето на децата и учениците.

По отношение модернизиранието на училищните библиотеки и изграждането им като привлекателно мултифункционално пространство в училищната среда могат да бъдат потърсени и други възможности за обвързване на тази дейност във връзка с подобряване на взаимната съгласуваност и допълняемост с други национални стратегически документи. Това ще осигури по-широко и целенасочено въздействие и увеличаване на ефекта от публичната намеса. Конкретни ежегодни дейности, свързани с училищните библиотеки са заложили и в Националната стратегия за насърчаване и повишаване на грамотността 2014-2020 г., приета с Протокол № 43.5 на Министерския съвет от 22.10.2014 г. Тези дейности все още не се включват като конкретни задачи в годишните планове за действие в изпълнение на НСУЦЖ. Част от тези дейности са свързани с обогатяване на фондовете на училищните библиотеки (Мярка 3 от Цел 1.), други са насочени към превръщането им в подходяща среда за повишаване на уменията за четене от електронни носители (Мярка 3 от Цел 3.), а трети поставят акцент върху осигуряването на цифрови материали и създаване на цифрови библиотеки. Потенциал за широко въздействие върху различни целеви групи, прилагане на гъвкави подходи за обвързване на училищното образование с ученето през целия живот, вкл. за придобиване на ключови компетентности, подобряване на постиженията на учащите и развитие на личността, има и в инициативата „Да върнем децата при книгите”, която предвижда обогатяване на книжния фонд на училищните библиотеки с книги, дарени от родители.

Продължава неяснотата по отношение на това как резултатите от националните външни оценявания се използват за проследяване на развитието на отделния ученик, както и за подобряване управлението на учебния процес, вкл. какви са ефектите от това за изграждането на единна система за оценяване на ученици, учители и училищна среда. Отчетната информация съдържа факти относно изготвените видове анализи - на училищно, областно и национално ниво, но те все още не са интерпретирани по отношение на техния принос за управлението на образователния процес. На този етап те са фокусирани към коригиране на индивидуалните пропуски на учениците, успеваемостта на конкретни училища, усъвършенстване на инструментариума за проверка и очертаване на типичните грешки на учениците. Постигнатите резултати са представени описателно и без да е посочена конкретната стойност на индикатора, постигната в края на 2014 г. Не са

посочени и проблеми и предизвикателства, свързани с проблеми на училищно, регионално и национално равнище, които да са следствие от обсъждането, анализирането и обобщаването на резултатите от проведените национални външни оценявания и държавни зрелостни изпити. Макар отчетените резултати да посочват разработените анализи на отделните равнища на управление (училищно, регионално и национално), в тях не се посочват конкретни допълнителни резултати, които да ги обвързват по-тясно и с други сектори в системата за учене през целия живот, вкл. с рефлексията им върху пазара на труда. Те биха могли да обхващат различни аспекти от един по-цялостен процес, проявление на който са националните външни оценявания и държавните зрелостни изпити. Това са специфичният характер на предприетите действия за всяко отделно равнище на управление, ефективната обвързаност между тях, засилване на системния им характер, както и конкретния принос на тази основна дейност за осигуряване на качество на училищното образование, който да бъде по-видим за обществото.

Във Формулите за разпределение на средствата по единни разходни стандарти за 2014 г. (Формули за разпределение на средствата, получени по единни разходни стандарти за 2014 г. между училищата и обслужващите звена, второстепенни разпоредители с бюджет към министъра на образованието и науката и Правилата за промени в разпределението на средствата между училищата и обслужващите звена при изменение на формулата за 2014 г.) е посочено, че добавката се предоставя на всички общообразователни училища, професионални училища и гимназии, специални училища и обслужващи звена. С тази добавка се компенсират разходи с условно постоянен характер, които не зависят от броя на учениците, като разходи, свързани с експлоатацията и поддръжката на сградния фонд и материално-техническата база на училищата; такса смет; комунални разходи; разходи за безопасни условия на труд и обучение и др. Отчетната информация е непълна, тъй като данни за изпълнението са представили само част от първостепенните разпоредители с бюджет (МОН и МЗХ) с изключение на МК и ММС. За да се прецени доколко включването на добавката е въздействало върху качеството на училищното образование, респективно дали е усъвършенстван в действителност модела за финансиране на училищата и детските градини, е необходима допълнителна информация. Липсват още факти, въз основа на които би могло да се твърди, че гарантирането на минималния финансов ресурс за малките училища и детски градини е довело до желани

ефект, както и обяснение на идентифицирания проблем, свързан с негативната реакция на някои директори на големи училища.

До 30.06.2014 г. изпълнението на дейността, свързана с периодичното осъвременяване на учебното съдържание с цел формиране на основни умения и ключови компетентности в съответствие с пазара на труда и новите обществени очаквания и по-конкретно със задачата относно обсъждането на проектите на учебни програми за общообразователна подготовка (I-XII клас) с професионалните общности не беше стартирано. До края на плановия период са проведени анкети и работни срещи с учители за обсъждане на нови и осъвременени учебни програми. Този резултат се различава в значителна степен от заложения в Плана за действие за 2014 г. В съответствие с него е било заложено да бъдат предложени за утвърждаване усъвършенствани варианти на ДООИ и на учебни програми за задължителна подготовка в I-XII клас и за профилирана подготовка. Въпреки че одобряването на нови програми е подчинено на сроковете за приемането на нов закон за предучилищното и училищното образование, проведените работни срещи и анкетирането имат първоначален характер, представляват само част от изпълнението на крайния годишен резултат и все още са силно отдалечени от очакваното осъвременяване на учебното съдържание.

Аналогичен подход при отчитане на резултатите от изпълнението се наблюдава и при задачата, свързана с актуализиране на държавните образователни изисквания за учебниците и учебните помагала, за които отново е изведена необходимостта от окончателни законодателни промени., вкл. по отношение на новите учебни програми и държавните образователни изисквания за учебно съдържание.

Пет задачи от годишния план в тази област на въздействие са формулирани във връзка с управлението и изпълнението на Програма „Еразъм +“. 2014 г. е първата година от действието на Програмата в България. Задачите в тази област на въздействие са свързани с приноса на Програмата за изпълнение на националната политика за учене през целия живот и обхващат по-специално следните дейности от НСУЦЖ: модернизиране на учебния процес; насърчаване на трансграничната мобилност; прилагането на европейските инструменти, предназначени за подкрепа на учебната мобилност и на ученето през целия живот; подкрепа за участието на учители в Електронната европейска платформа за училищно партньорство eTwinning. Степента на планирането за тези задачи е по-качествено, тъй като са посочени целеви стойности и характеристики на

индикаторите. Последното е следствие от конкретността на използваните показатели, определени за отделните проектни интервенции, финансирани по Програма „Еразъм +“. Това повишава отчитането на степента на ефективност за различните видове подкрепа по ключовите действия на Програмата, но в същото време очертава необходимостта от по-добра обвързаност със стратегическите цели на НСУЦЖ и целите на тази област на въздействие при оперативното планиране за следващи години. Така например по отношение на дейностите в Плана, свързани с модернизиранието на учебния процес и подкрепата за участие в e-Twinning се наблюдава положително изменение. По-конкретно относителният дял на регистрираните български учители в Платформата е увеличен с 18.7 % (от 3960 през 2013 година на 4 896 през 2014 г.), а на регистрираните български училища с 8.6 % (от 1920 през 2013 година на 2100 през 2014 г.). Проектите с българско участие в e-Twinning са се увеличили с 42.4 % (930 бр. през 2013 година са нараства на 2780 бр. през 2014 г.).

Електронната платформа за училищно партньорство eTwinning продължава да се утвърждава като модерен интерактивен инструмент в училищното образование. През 2014 г. е проведено обучение на екипа от eTwinning посланици за работа със софтуер Webex, чрез който се провеждат онлайн обучения. Разработено е съдържанието на 12 онлайн обучения, проведени през втората половина на 2014 година. 62 учители са изпратени на 16 бр. семинари за професионално развитие в европейска страна.

Програма „Еразъм +“ е допринесла за повишаване на квалификацията на педагогическите специалисти чрез участие в Ключова дейност 1: „Образователна мобилност за гражданите“ и Ключова дейност 2: „Сътрудничество за иновации и обмен на добри практики“. В съответствие с отчетната информация 270 учители са участвали в дейности за мобилност.

През 2014 г. над 2700 лица са участвали в 26 информационни семинара, които са част от дейности, свързани с подобряване на информираността от прилагането на ECVET (Европейската система за кредити в професионалното образование и обучение) на национално ниво за подкрепа на мобилността с учебна цел и на ученето през целия живот. Резултатите от изпълнението на тази задача имат широк ефект, тъй като допринасят за изпълнението на други дейности, свързани със системата за кредити в професионалното образование и обучение, както в област на въздействие 1, така и в област на въздействие 5.

За модернизирание на учебния процес чрез прилагане на методически модели, разработени на основата на ИКТ и дистанционно обучение е изграден data център за обслужване на образователно съдържание и облачна инфраструктура, като към момента на представяне на отчетната информация тече поетапна миграция на данни. По отношение изпълнението на тази задача са идентифицирани и предизвикателства и проблеми, свързани със своевременно актуализиране на информационно-комуникационните познания на потребителите и експертите, които обслужват облачната инфраструктура, както и предвиждане на средства за поддръжка и обновление.

През 2014 г. усъвършенстването на технологиите на обучението с алтернативни форми и методи на работа, включително и използване на електронно съдържание е заложено в задача, планирана на широка основа. В нейните рамки се предвижда: поддръжката на налични информационни каталожни ресурси с образователна насоченост и централизиран достъп до електронни периодични издания; лицензиране и локализиране на стойностни международни образователни ресурси и програми, достъпни онлайн; поддръжка и разширение на националния образователен портал с цифрово хранилище за образователни ресурси, както и осигуряване на платформи за електронно обучение и контрол на занятията, управление на съдържанието и комуникация с родители и ученици.

Отчетът на изпълнението на тази задача съдържа информация за: обявяването на търг за лицензиране на националната платформа за електронно обучение за нуждите на училищното образование и осъществена подкрепа на над 1 900 училища за подготовката на план за действие за модернизация на информационно-комуникационните ресурси, вкл. за използване на мултимедийни уроци и електронни ресурси в обучението. Идентифицирани са и проблеми, свързани главно с недостатъчно финансиране за дейностите по лицензиране и разработване на електронно съдържание, забавяне на приемането на новите оперативни програми, в които са предвидени „меки“ мерки за насърчаване на обучението и електронното съдържание. Въпреки определянето на целеви стойности на индикаторите за изпълнение на тази задача и планираните конкретни резултати (централизиран достъп до електронни периодични издания, осигурен постоянен лиценз до електронни образователни ресурси в областта на математиката, природните науки и технологиите за IV-XII клас, както и обхванатите училища от единна платформа за електронно обучение и контрол) информация за степента на изпълнение тази задача не е предоставена.

За прилагането на Националната стратегия за насърчаване и повишаване на грамотността 2014-2020 г. се разработват програми от мерки за развитие на функционалната грамотност на учениците на база на вторични анализи на резултатите на българските ученици от международните образователни изследвания, като PISA и PIRLS. Целевата стойност на индикатора са 5 бр. анализи (без да е посочено за какъв период), като отчетната информация за 2014 г. съдържа данни за подготвени 2 броя анализи по природни науки, без да се посочва дали е изготвен анализът по математика, заложен в планираните резултати.

Подкрепа за участие на ученици в национални и международни конкурси и изяви през 2014 г. е осъществена чрез Националния конкурс „Млади таланти“. Конкурсът има за цел да стимулира научното мислене на младите хора в България, да подпомогне тяхното бъдещо професионално и научно развитие в страната, както и да им предостави възможност за международна изява и конкуриране. Националният характер на събитието продължава да насочва общественото внимание към приноса на науката за развитието на страната ни. В събитието са взели участие 25 финалисти – автори на 17 научни проекта. Три проекта с общо четирима автори са представили България в Европейското състезание за млади учени през месец септември 2014 г. в гр. Варшава, Република Полша. Българският отбор, който участва в това състезание е отличен с три награди. Това са: Втора награда в Европейското състезание и наградата на SIYSS - научен семинар в Стокхолм, който всяка година събира най-обещаващите млади учени в Европа в едноседмична програма, кулминацията на която е участие в церемонията по връчването на Нобеловите награди; Специалната награда на Intel ISEF (Intel International Science and Engineering Fair), най-големия в света научен конкурс на предуниверситетско ниво, в Питсбърг, САЩ, където се очаква да се съберат над 1700 участници, борещи се за разпределянето на награден фонд от над 4 милиона долара и Специалната награда на EURO fusion - Европейското споразумение за подпомагане на всички изследователски лаборатории в Европа за ядрен синтез, за посещение в гр. Кълам, Великобритания на експерименталния реактор JET (Joint European Torus) за енергия от ядрения синтез.

В допълнение към това два проекта са класирани на четвърто и пето място, с общо трима автори, които са участвали в Европейското научно изложение през месец септември 2014 г. в гр. Жилина, Република Словакия.

За изпълнение на дейността, свързана с разработване и приложение на съвременни програми за квалификация на учители, през 2014 г. са планирани общо четири задачи, но отчетната информация съдържа данни за още 15 задачи, които са надградили предприетите действия. В зависимост от начина на финансиране задачите могат да бъдат разпределени в две групи. Първата група от задачи се финансира чрез Проект BG051PO001–3.1.03-0001 „Квалификация на педагогическите специалисти“ по ОП РЧР 2007-2013 г., а втората група – чрез Националната програма „Квалификация“, приета с РМС № 221 от 23 април 2014 г.

Изпълнението на дейността се извършва чрез планираните обучения на учители, които са с разнообразна тематика и имат за цел придобиване на знания, умения и компетентности за работа в различна учебна среда и широк обхват на целевите групи. Задачите по Проект „Квалификация на педагогическите специалисти“ обхващат работа в интеркултурна среда, формиране на компетентности за оценяване на учениците, работа с деца и ученици със СОП или превенция на училищното насилие, агресията и др. Резултатите за четирите задачи, включени в Плана, предвиждат да бъдат обучени 80 % от включените в педагогическите специалисти. За тях изпълнението варира от 87.0% по задача 4.14.4. до почти 100% при задача 4.14.2. По проект „Квалификация на педагогическите специалисти“ е проведено обучение и за придобиване на професионална квалификация от учители по чужд език, както и за международно признат сертификат за достигнато ниво на владене на чужд език по ОЕЕР. Проведено е и въвеждащо обучение на лица, заемщи длъжност „младши учител“ и „младши възпитател“ чрез програми за наставничество. Индикаторите са постигнати.

Задачите по НП „Квалификация“ обхващат обучения на учители, разположени в обширен тематичен диапазон. Те са насочени по-конкретно към: спецификата на обучението в слети паралелки в прогимназиален етап на основната образователна степен; обучение по природни науки в ЦЕРН; формиране и развитие на предприемачески компетентности; придобиване на дигитални умения; създаване на привлекателна и мотивираща образователна среда в образователните институции; изследователски подходи в образованието по математика; оценяване на учебници и учебни помагала; придобиване на професионална квалификация от учители по испански език; оказване на първа долекарска помощ на деца и ученици; превенция при бедствия и аварии, дуалната система; взаимодействие на социално-педагогическите интернати и възпитателни

училища - интернати с дирекциите „Социално подпомагане“ и местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните; видовете насилие и индикаторите за разпознаването им и др. Специфичен фокус имат и обученията на учители по линия на европейското и двустранно сътрудничество като обученията по Програма ЕУРОПРОФ и Програмата за сътрудничество в областта на културата, образованието и науката между Р България и Държавата Израел.

Въпреки цитираният по-горе обхват на обученията на педагогическите специалисти, извън него остават теми, свързани с образованието и обучението на възрастни и по-конкретно с придобиването на знания, умения и компетентности в областта на андрагогията. По-конкретно те биха могли да бъдат насочени към приоритетни целеви групи в системата за учене през целия живот: работа с ранно напуснали образователната система, бежанци, лица в местата за лишаване от свобода, възрастни във формалната система, възрастни роми, хора с увреждания и др. По този начин ще бъде увеличен ефекта на въздействие от публичната намеса в най-малко три посоки на развитие. На първо място ще бъдат надградени част от основните резултати, идентифицирани в рамките на проведените фокус групи, постигнати в изпълнение на Европейската програма за учене на възрастни за периода 2012-2014 г. На второ място ще бъдат създадени условия за стимулиране и обмен на иновативни андрагогически практики, вкл. чрез създаване на съдържателни ресурси от професионалисти в сектора за учене на възрастни, публикувани и популяризиращи в интерактивната среда на Електронната платформа за учене на възрастни в Европа (EPALE). На трето място това ще осигури устойчивост и разпространение на резултатите по Националната програма „Квалификация“ и Проект „Квалификация на педагогическите специалисти“, вкл. чрез планирани процедури по Оперативна програма „Наука и образование за интелигентен растеж“ 2014-2020.

Изводи:

Традиционно силната обществена чувствителност към училищното образование е значителен социален резерв, който все още не се осъзнава както от основните участници в него (ученици, учители и родители), така и от отговорните институции и организации. Инициативите за промяна в този сектор са съпроводени с колебания, съмнения или с неприкрита съпротива, която често пъти възпрепятства създаването на подходяща обществена среда за промяна. Забавеното приемане на основния закон в тази област

допълнително усложнява обществените очаквания и затруднява превръщането на училищното образование в основен и мощен двигател за обществени промени, насочени към основния капитал на страната – човешкият;

Училищното образование е необходимо да изпреварва, а не да догонва обществените очаквания за качество, гъвкавост на възможностите за учене, придобиване на ключови компетентности чрез промени в учебното съдържание. Тези очаквания следва да бъдат насочени към формиране на умения за самостоятелно и критично мислене, практически умения и интелектуално развитие на личността, чрез които тя да посреща самостоятелно и уверено различни предизвикателства.

Въпреки амбициозното планиране на задачи през 2014 г., свързани с училищното образование, тесният секторен подход продължава да доминира в неговото развитие и на практика не съдейства за изграждането на пълноценно функционираща система за учене през целия живот. Придобиването на ключови компетентности, изграждането на модерната образователна среда и осигуряването на качеството все още не са поставени във фокуса на институциите и организациите и не са осъзнати като фактори на промяната, дори от участниците в процесите.

Препоръки:

- ❖ Необходимо е задачите, свързани с училищното образование да бъдат с по-широк характер и да поставят в основата на развитието на този сектор ключовите компетентности с цел пълноценното развитие на ученика, изграждането на модерна образователна среда и създаване на система за осигуряване на качество в училищното образование чрез взаимодействие с всички заинтересовани страни.
- ❖ Планирането да обхваща дейности, заложи в стратегията, които са насочени към създаване на култура за учене през целия живот, каквито са превръщането на училищните библиотеки в привлекателно мултифункционално пространство в училищната среда, активното включване на учениците в училищния живот, ранното кариерно ориентиране и професионален избор, както и сигурността и здравето на децата и учениците.

6.6. Повишаване на привлекателността и подобряване на качеството на професионалното образование и обучение за гарантиране на заетост и конкурентоспособност

Постигнат е *известен напредък* по отношение на изпълнението на дейностите, планирани в Област на въздействие „Повишаване на привлекателността и подобряване на качеството на професионалното образование и обучение за гарантиране на заетост и конкурентоспособност”. От общо 41 бр. задачи за изпълнението на 11 дейности са изпълнени 39 бр. (95.1%) и 2 бр. (4.9%) не са изпълнени.

В НСУЦЖ е планирано въвеждане на **система за осигуряване на качеството в ПОО** до 2015 г. Изпълнението на тази дейност ще бъде силно затруднено като се има предвид, че през 2014 г. са създадени само модели, които са свързани с различни елементи от системата и не са свързани помежду си в обща система:

- ❖ Модел на Единна система за управление на професионалното образование и система от индикатори за качество на ПОО;
- ❖ Модели и практики за обективно наблюдение и оценяване, включително за получаване на обективна информация и данни за функционирането на професионални гимназии, като са извършени 8 бр. регионални външни оценявания;
- ❖ Оказана е методическа подкрепа на дейността на ЦПО чрез разработване на два специализирани наръчника, насочени към усъвършенстване на дейностите по планиране, организиране и провеждане на предоставяните услуги. За прилагането им са преминали през обучение 2 650 преподаватели, инструктори и наставници.

През 2014 г. са осигурени нормативни условия за провеждане на реформи в областта на професионалното образование и обучение – приети са промени в КТ и е въведен договор за стажуване, както и закон за изменение и допълнение на ЗПОО, който въвежда дуално обучение, система за осигуряване на качеството, кредити в ПОО, „защитени професии”, по които да се осъществява обучение, регламентира преминаване от учебно-предметна към модулна организация на учебния процес и установява система за валидиране на знания, умения и компетентности, придобити чрез неформално и самостоятелно учене.

Актуализирани са 15 бр. ДООИ за придобиване на квалификация по професии, като са проведени обучения на 38 членове на работни групи за разработване на ДООИ.

Разработени са 12 бр. електронни курсове за професионална подготовка и модулни пакети за обучение по 4 бр. професии.

През отчетния период в ученически практики в реална работна среда са включени 18 838 ученици. Осигурено е стажуване на 12 011 бр. безработни младежи до 29 години. Сключени са 69 договори за подкрепа на докторанти, пост докторанти и млади учени за едномесечни обучения във високотехнологични научни комплекси и инфраструктури.

Чрез Проект BG051PO001–3.1.03-0001 „Квалификация на педагогическите специалисти“ по ОП РЧР 2007-2013 г. е осигурено едногодишно специализирано обучение във висши училища за придобиване на професионална квалификация „учител“ на 84 бр. учители по професионална подготовка и е повишена квалификация на 291 учители от различни професионални направления. За осигуряване на привлекателност на професионалното образование и обучение и неговото популяризиране е проведена шеста Панорама на професионалното образование. Допълнително са проведени 8 национални състезания и олимпиада по техническо чертане.

Наред с постигнатите добри резултати се наблюдават проблеми, свързани предимно с начина на планиране и липсата на финансови средства.

За планираното провеждане на изследване на качеството на обучение, предоставяно от ЦПО, като причина за неизпълнението се посочва липсата на финансиране. Като се има предвид, че бюджетите на институциите са утвърдени преди планирането на тези задачи, може да се приеме, че става въпрос за непрецизно планиране.

В плана, утвърден от правителството, НАПОО планира провеждане на национални състезания по професии за възрастни. Като проблем, който е възпрепятствал изпълнението се посочва, че през отчетния период няма покани за участие в организирането и провеждането на състезания по професии от страна на браншови организации. Наблюдава се отново лошо планиране на дейности, за които отговорната институция очаква изпълнението от организации, които не са натоварени с изпълнението.

В плана липсват мерки, които да са ориентирани към постигането на стратегическата цел за увеличаване на дела (%) на придобилите степен на професионална квалификация в областите „Информатика“, „Техника“, „Производство и преработка“ и „Архитектура и строителство“. Като се има предвид, че през следващите години се очаква отливът от професионалното образование (вкл. и от 4-те наблюдавани области на образованието) да продължи и дори да се засили, е необходимо този проблем да бъде изведен като приоритетен и да се планират система от нови мерки, включващи както

подобряване на механизма за планиране на държавния прием, така и за повишаване на привлекателността на професионалното образование и обучение.

Изводи:

- ❖ С направените нормативни промени се установява добра основа системата на професионалното образование и обучение да стане по-качествена и по-ефективна, което ще я направи и по-привлекателна за младите хора.
- ❖ Осигуряването на реални работни места за стажуване на ученици и на младежи до 29 г. възраст е най-ясно изразеният добър резултат през миналата година и следва да се установи като практика и в следващите години.
- ❖ Насърчаването на творчество, иновации и предприемачески дух в професионалното образование и обучение са на дневен ред в страната, но получават малко внимание.
- ❖ Независимо от това, че създаването на системата за осигуряване на качество на професионалното образование и обучение стартира през 2010 г., все още тя не е изградена, създадени само модели на различни елементи от системата, които не са свързани помежду си в обща система.
- ❖ Бавни са темповете и са недостатъчни усилията за актуализиране на учебното съдържание по професионална подготовка.
- ❖ Не се полагат целенасочени усилия за повишаване на участието в професионално образование и обучение и броят на обучаваните непрекъснато намалява.

Препоръки:

- ❖ Да се стимулира по-широко участие в системата за учене през целия живот и професионална мобилност.
- ❖ Да се преосмислят съдържанието и възможностите на професионалното колежанско образование, което е застъпено слабо в системата, а би могло да осигури гъвкави кратки пътеки, както към пазара на труда, така и към висшето образование.
- ❖ Да се направи оценка и предприемат необходимите промени в съществуващият Списък на професиите за професионално образование и обучение и на тази

основа да се предприемат мащабни действия за актуализиране на учебното съдържание по професионална подготовка.

- ❖ С оглед на ниските резултати по общообразователна подготовка на учениците в паралелките за придобиване на степен на професионална квалификация, да се предприемат мерки за преосмисляне на съдържанието по общообразователна подготовка, тъй като това е една от основните причини за ниското качество на професионалното образование.
- ❖ Да се планират система от мерки за развитие на принципите за справедливост и социално включване в професионалното образование и обучение.

6.7. Модернизиране на висшето образование

В съответствие с обхвата на областта на въздействие, заложен в НСУЦЖ, за изпълнение са определени 10 дейности с 14 задачи. Постигнат е *известен напредък*, тъй като изпълнените задачи са 11 бр. (78.6%), за 3 бр. задачи (21.4%) липсва информация, а неизпълнени задачи не се констатираат.

В тази област на въздействие се наблюдават и някои пропуски в годишното планиране. Част от задачите имат индикатори, които са дефинирани като мерна единица, но нямат целева стойност (6.10.1, 6.10.2), а други са отчетени с общи формулировки на резултатите, които не са свързани със заложените в плана (6.5.1., 6.5.2.).

От общо 27 броя дейности, заложен в Стратегията за тази област на въздействие, в Плана за действие за 2014 г. са планирани 10 бр. дейности. Това стеснява въздействието на планираните стратегически дейности, както по отношение на модернизирането на висшето образование, така и на системата за учене през целия живот.

Планирането на задачи през 2014 г. в тази област на въздействие е фокусирано повече към „институционалните“ дейности: въвеждане на гъвкави акредитационни модели; прилагане на модели за финансиране, ориентирани към качеството; развитие на системите за управление във висшите училища и усъвършенстване на модела за прием.

По-малък е броят на задачите, които са свързани с личностите в системата на висшето образование: преподаватели, студенти и докторанти, които са основните действащи лица в националната система за учене през целия живот. През 2014 г. висшите училища са били подкрепени да организират и провеждат дейности, насочени към квалификацията на преподавателите и осигуряване на мобилност. Въпреки отчетения повишен брой на

участващите университети в образователна мобилност по Програма „Еразъм +“, отчетната информация съдържа само броя на проведените събития (семинари), но не предлага данни за конкретни учебните резултати, от които да може да се открие ясно добавената стойност на проведената квалификационна дейност, както и информация за степента на приноса на образователната мобилност.

Извън обхвата на годишното планиране остават 17 дейности насочени към: утвърждаване на ролята на висшите училища като институции за учене през целия живот и стимулиране на потенциалните обучавани към по-нататъшно обучение в системата на висшето образование; възприемане на ученето през целия живот като мисия от висшите училища и индикатор за осигуряване на качеството; адаптиране на учебните програми съобразно спецификата на индивидуалния профил и образователните потребности на обучаваните, както и усъвършенстване на учебните форми и методите за оценяване с цел създаване на креативна и гъвкава учебна среда; насърчаване на достъпа на „нетрадиционни“ обучаеми и възрастни чрез алтернативни форми за учене през целия живот във висшите училища; усъвършенстване на услугите за кариерно ориентиране и консултиране; разработване на национална карта „Образование-реализация“; осигуряване на подкрепа и подходяща архитектурна среда за студенти, специализанти и докторанти с увреждания; подкрепа на възможностите за прилагане на информационните и комуникационните технологии за целите на обучението през целия живот и разширяване на достъпа до информация и образователни услуги; укрепване и развиване на партньорствата на местно, регионално, национално и европейско равнище за предоставяне на релевантни и привлекателни учебни програми; насърчаване на висшите училища в използването на данни за трудовата реализация на завършилите и прогнозите за растежа при планирането на приема, образователни и обучителни курсове и програми; увеличаване броя на младите изследователи и насърчаване на постдокторантското обучение; разширяване на възможностите за специализации и мобилност на младите учени; създаване на вътрешноинституционални и междуинституционални мрежи за постдокторантско обучение; насърчаване създаването на интердисциплинарни докторски програми с приложен характер; осигуряване на стимули за предсрочно завършване на докторантурата и подкрепа на прекъснали поради майчинство или болест докторанти за продължаване на обучението; насърчаване създаването на регионални центрове за върхови постижения и специализация; стимулиране провеждането на изследвания в

областта на ученето през целия живот; насърчаване участието на студенти, специализанти и докторанти в различни форми на допълнително обучение чрез създаване на научни клубове и изследователски школи.

Реалните широки възможности, свързани с формулиране на задачи за постигане целите на тази област на въздействие продължават да не се използват. Необходимо е да се насърчат висшите училища за предприемане на оперативни действия за изпълнение на стратегията, вкл. чрез създаване на временни или постоянни разнообразни формати за взаимодействие между тях. Социалните партньори в системата на висшето образование също не се привличат в изпълнението на дейности от тази област на въздействие, а ролята им на основна заинтересована страна в системата за учене през целия живот продължава да се подценява. Възможностите в това отношение биха могли да се насочат към индивидуализация на предприетите действия, което ще превърне личностите на преподавателя, студента и докторанта в основен център на модернизационните усилия в системата на висшето образование и ученето през целия живот за осигуряване на по-широко въздействие на публичната намеса.

Важен допълнителен резерв за повишаване на въздействието от дейностите за учене през целия живот съществува и във връзка с подобряване на кохерентността между националните политики за развитие на образованието и обучението.

Основно значение в това отношение има Стратегията за развитие на висшето образование в Република България за периода 2014-2020 година, приета с Решение на Народното събрание от 26.02.2015 г. В стратегията е определена конкретна целева рамка за развитие на системата на висшето образование, вкл. във връзка с разширяване и укрепване на мрежата за учене през целия живот и широкото приложение на различни форми за електронно обучение. Независимо от определянето на такава пряка връзка на стратегическо равнище, целевата рамка на промените във висшето образование, планирани с хоризонт до 2020 година, кореспондира и с други дейности от областите на въздействие от НСУЦЖ за периода 2014-2020 година. По-конкретно те се отнасят до достъпа, увеличаване на дела на завършилите висше образование, качеството на висшето образование и неговата връзка с пазара на труда, научноизследователската дейност, модернизиране на системата за управление на висшите училища, модела на финансиране, кариерното израстване и др.

Посочените по-горе взаимна съгласуваност и допълняемост са все още на стратегическо равнище и следва да бъдат доразвити на оперативно ниво за постигане на по-широко и ефективно въздействие от предприетите действия както в системата на ученето през целия живот, така и в системата на висшето образование.

Предприетите действия за координирано изпълнение на стратегическите политически рамки във висшето образование и ученето през целия живот ще осигурят по-широко и ефективно въздействие, ако бъдат обвързани допълнително и с конкретните действия, които осигуряват изпълнението на други национални стратегически документи. По-специално това са: Националната програма за реформи, Националната програма за развитие: България 2020, Националната стратегия за развитие на научните изследвания 2020, Иновационната стратегия за интелигентна специализация, вкл. инструментите за финансова подкрепа от европейските структурни фондове: оперативните програми „Наука и образование за интелигентен растеж“ и „Иновации и конкурентоспособност“.

Изводи:

Реалните широки възможности, свързани с формулиране на задачи за постигане целите в областта на модернизиране на висшето образование не се използват. Ролята на социалните партньори във висшето образование продължава да се подценява по отношение на включването им в процесите, свързани с изпълнение на политиката за учене през целия живот.

Необходимо е да се насърчат висшите училища към създаване на временни или постоянни разнообразни формати за взаимодействие между тях и заинтересованите страни във висшето образование с оглед изпълнение на политиката за учене през целия живот. Социалните партньори в този сектор от образованието и обучението в България също следва да бъдат привлечени да участват, включително чрез международни и европейски проектни интервенции.

6.8. Развитие на възможности за неформално и самостоятелно учене за личностно и професионално израстване. Нови възможности за добро качество на живот след приключване на трудовата кариера

В рамките на 9-те заложи в Плана за действие в изпълнение на НСУЦЖ за 2014 г. дейности са формулирани 19 задачи. От тях „изпълнени“ са 10 (52%), „по-скоро

изпълнените са 2 (10%), „по-скоро неизпълнените” – 4 (22%) и 3 – „неизпълнените” (16%). В областта на въздействие е постигнат *ограничен напредък*.

В Плана за действие за 2014 г. в Област на въздействие 7 са заложили задачи по едва 9 от общо 23 дейности, определени в Стратегията. Този факт е индикация, че при планирането са пропуснати някои важни актьори в политиката за учене през целия живот, чиято основна дейност е свързана с предоставяне на дейности за неформално обучение. Това са най-вече организациите от гражданския сектор, фирмите - доставчици на неформално обучение и местните власти, които са най-близо до хората. Причините често се крият в липсата на представителство на национално ниво, което да артикулира техните интереси (каквато е случаят с гражданските организации, работещи с групи в неравностойно положение и фирмите-доставчици на обучителни услуги), или в недостатъчния интерес към политиките за учене през целия живот, когато такова представителство има (в случая с НСОРБ). Фактът, че несъответствието между броя на заложените в НСУЦЖ и планираните дейности дори се увеличава в Плана за действие за 2015 г. (планирани са едва 8 дейности) говори за необходимостта от целенасочени мерки за ангажирането на тези актьори в процеса на изпълнение на НСУЦЖ.

В област на въздействие 7 преобладават дейностите на различни държавни институции. Само две са задачите, планирани от социалните партньори в лицето на КТ „Подкрепа” и АИКБ, като в единия от случаите дори става дума за припокриване със задача, планирана и в област на въздействие 1. Това буди тревога, тъй като работодателите по принцип са ключов доставчик на свързано с работата неформално обучение на заети лица, било то на работното място или извън него. Затова и една от специфичните цели на тази област на въздействие е „насърчаване на работодателите да провеждат целенасочена политика за приспособяване на човешките ресурси към динамичните промени в технологиите и процесите посредством разнообразни форми на неформално обучение за повишаване на професионални умения и ключови компетентности на работната сила”. В плана за действие по НСУЦЖ за 2015 г. този дефицит е донякъде преодолян, като наред с АИКБ свои мерки са планирали и БТПП, БСК, КРИБ.

Припокриване между дейности и индикатори, планирани в областите 1 и 7 откриваме и при планираните от НАПОО мерки за приложение на НКР и системата за кредити в ПОО като инструменти за УЦЖ. Дейностите са планирани, съответно отчетени в Област

на въздействие 1, а свързаните тях семинари, кръгли маси, публикации са повторно заложили и отчетени в област на въздействие 7, дейност 7.3. „Осъществяване на кампании за информиране и повишаване на мотивацията на потенциалните възрастни учещи, вкл. на работното им място и в социалната им среда, осъществявани в сътрудничество с работодатели, неправителствени и доброволчески организации”. Независимо, че допринасят за повишаване на информираността и за по-добро разбиране на ученето през целия живот сред широката общественост, дейностите по осигуряване на публичност на резултатите от проекти би следвало да се залагат само в областта на въздействие на самия проект.

През 2014 г. е постигнат сериозен напредък по отношение популяризирането на Националната стратегия за учене през целия живот 2014 – 2020 г. сред служителите на културните институти в България. Министерство на културата вложи значителни усилия в изграждането на капацитет на читалищата, библиотеките и музеите да бъдат “проактивен фактор при осъществяване на инициативи за учене през целия живот в полза на общността” (специфична цел на Област на въздействие 7). Обучени са 2700 читалищни библиотекарски, проведени са 4 национални срещи за музейни специалисти, 28 регионални срещи за представяне на програми за финансиране на дейности и 28 обучения за читалищни работници. Осигурено е и допълнително целево финансиране за читалищата.

Неизпълнението на голяма част от дейностите в област на въздействие 7 – близо 40% - се дължи на настъпили през 2014 г. структурни промени. С ПМС №150 от 10 юни 2014 г. е закрит Национален център „Европейски младежки програми и инициативи” (НЦЕМПИ) към министъра на младежта и спорта. От 1 юли 2014 г. Националната програма за младежта (2011 – 2015 г.) се администрира от дирекция „Политика за младежта” в ММС, а функциите на изпълнителна агенция на европейската програма „Младежта в действие” се поемат от ЦРЧР. Поради структурните промени през 2014 г. е обявена само една покана за проектни предложения по подпрограма 3 „Младежко доброволчество и участие в доброволчески инициативи” на Националната програма за младежта, и то със значително забавяне. Наблюдава се изоставане и при други дейности. Изградена е мрежа от 32 Младежки информационно-консултантски центрове в страната и са сформирани екипи за предоставяне на младежки услуги, обаче планираните 90 обучения в личностни и социални компетентности не са проведени, не са изградени и информационните банки във всеки МИКЦ. Причината е в забавянето – през отчетната 2014 г. договорите с

организациите са подписани през м. декември и дейностите ще бъдат осъществени през настоящата година. Не е ясно защо при това положение в Плана за действие в изпълнение на НСУЦЖ за 2015 г. ММС е заложило 100 обучения и 31 информационни банки като текущи стойности на съответните индикатори. Възможността за такива несъответствия ще бъде елиминирана с влизането в действие на електронната платформа за наблюдение и отчитане на изпълнението на НСУЦЖ за периода 2014 – 2020 г, чието изграждане е включено в Плана за действие за 2015 г.

Независимо от проблемите с изпълнението през 2014 г., произтичащи от закриването на НЦЕМПИ и обединяването на всички дейности по програма „Еразъм+” в една изпълнителна агенция – ЦРЧР, младежките дейности продължават да са добре застъпени и през 2015 г. По различен начин стоят нещата с друг акцент на Националната стратегия за УЦЖ, а именно необходимостта от „развитие на нови форми на интеграция и социална мобилност чрез учене и развиване на потенциала на по-възрастните работници и служители и на хората в пенсионна възраст”. Това е специфична цел на тази област на въздействие, към чието постигане са насочени изцяло или частично 6 от 19-те дейности. В Плана за действие за 2014 г. почти няма планирани задачи, насочени към възрастните хора над 55 години и към целевите групи в неравностойно положение, а именно „тази част от населението, което е недостатъчно представено на пазара на труда и в обществения живот (по-възрастни работници и пенсионери, хора с ниски умения, групи от етнически малцинства, хора с увреждания и др.)”, към които е насочена друга от специфичните цели на Област на въздействие 7. Този дефицит се запазва и в Плана за действие за 2015 г.

Изводи:

Би следвало да се създадат подходящи канали за взаимодействие с ключови актьори от гледна точка на ученето през целия живот, които са недостатъчно добре представени в съществуващия координационен механизъм на национално ниво – организации на гражданското общество, доставчици на неформално образование и обучение, местни власти. За целта следва да се потърсят механизми за тяхното включване на ниво област, като бъдат предприети стъпки към изграждане на областни координационни структури за изпълнение на стратегията – областни координационни групи за учене през целия живот.

Също така, добре е да бъдат потърсени пресечни точки с изпълнението на публично субсидирани дейности за учене през целия живот, насочени към целеви групи в неравностойно положение, които са заложили в изпълнение на други стратегически

документи и по-конкретно Националната стратегия на РБ за интегриране на ромите 2012 – 2020 г. и Националната стратегия за намаляване на бедността и насърчаване на социалното включване 2020 г. Това предполага по-широко взаимодействие с МТСП и неговите структури, което не се ограничава до активната политика на пазара на труда, а включва и други релевантни области като интеграция на хора с увреждания, социално включване на етнически малцинства и други уязвими групи, инициативи за активно стареене и др.

6.9. Координиране на взаимодействието на заинтересованите страни за реализиране на политиката за учене през целия живот

През 2014 г. в *Област на въздействие „Координиране на взаимодействието на заинтересованите страни за реализиране на политиката за учене през целия живот”* са планирани 10 бр. задачи за изпълнението на 6 бр. дейности. Всички задачи са изпълнени и това е единствената област, в която се отчита *напредък*.

Създадена е Национална координационна група за учене през целия живот (НКГУЦЖ), в която са включени представители на ключовите заинтересовани страни – държавни институции, национално представените работодателски и синдикални организации, неправителствени организации. Създадени са необходимите условия за взаимодействие на членовете на стратегическата група при изпълнение на Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2014 – 2020 г.:

- ❖ Създадена е рубрика на електронната страница: <http://lll.mon.bg>, където се публикуват всички материали на НКГУЦЖ;
- ❖ Разработен е комуникационен план за взаимодействие между заинтересованите страни;
- ❖ Изготвен е Модел на Национална система за мониторинг на сектора за учене на възрастни;
- ❖ Изградена е Национална информационна система с база данни по ключови показатели в сектора за учене на възрастни;
- ❖ Проведени са 3 бр. обучения на 61 бр. служители от институции и организации на национално, областно и местно ниво, както и на членовете на НКГУЦЖ за осъществяване на мониторинг на стратегията. Изготвен е Междинен мониторингов доклад за изпълнението на първия План за действие в изпълнение на стратегията, като част от обучителния процес.

Извършен е текущ мониторинг на 95 ЦПО и ЦИПОО от Националната агенция за професионално образование и обучение, но оценките с резултатите не са публично достъпни. Липсата на достатъчно финансиране ограничава възможностите да бъдат проверени по-голям брой институции.

В рамките на проект „Повишаване на квалификацията на служителите в НАПОО чрез обучение за по-ефективно и ефикасно изпълнение на задълженията” са реализирани 7 специализирани обучения за подобряване на професионалната компетентност на 75 бр. служители.

Разработени са 9 бр. анализи от социалните партньори, свързани със състоянието на пазара на труда и работната сила, квалификацията и компетенциите на заетите лица по браншове и региони, младежката заетост.

Изводи:

- ❖ Създадени са първоначални, но необходими условия за координиране на заинтересованите страни на национално равнище.
- ❖ Внедрените в практиката инструменти за мониторинг и оценка на политиката за учене през целия живот са важно условие за формиране на правилни управленски решения.
- ❖ Усилията за повишаване на административния капацитет при планирането, наблюдението и оценяването на политиката за учене през целия живот са налице, но все още имат ограничен характер.
- ❖ Недостатъчни са мерките, насочени към популяризиране на ученето през целия живот и за осъзнаване на ползите от ученето сред част от българската общественост.
- ❖ Извършва се мониторинг на дейността на институции, но резултатите са ограничени в рамките на институциите, които ги извършват и не са публично достъпни.

Препоръки:

- ❖ Необходимо е да се установи многостепенно ниво на координиране на заинтересованите страни, като усилията се насочат към областното ниво и се осигури подкрепа на мрежа от доставчици на образование и обучение, с приоритет в сектора за учене на възрастни.

- ❖ Осигуряването на прозрачност и публичност при изпълнението и оценяването на политиката за учене през целия живот ще осигури необходимата основа за правилното планиране и съпоставяне на собствените резултати на отделните институции и организации с общия напредък при постигане на целите на стратегията.
- ❖ За извършване на задълбочена оценка на резултатите от предприетите дейности в различните области на въздействие е необходимо да бъдат стимулирани научни изследвания в областта на образованието и обучението.
- ❖ За успешното изпълнение на стратегията е необходимо да бъдат планирани конкретни мерки насочени към създаване на култура у представителите на предприятия, институции и др. организации за прилагане на фирмена политика за учене през целия живот и за насърчаване на сътрудничеството при проектиране и търсене на умения.

7. ОБОБЩЕНИЕ НА ИЗВОДИТЕ И ПРЕПОРЪКИТЕ

7.1. Изводи:

- ❖ **Напредъкът по отношение на изпълнение на стратегическите цели на Националната стратегия за учене през целия живот през 2014 г. като цяло е несъществен и крайно незадоволителен.**

Постигнат е *напредък* при постигане само на една от целите: „Повишаване на дела на завършилите висше образование на възраст от 30 до 34 г. от 26.9% през 2012 г. на 36% през 2020 г.”.

Установен е *известен напредък* при постигане на целта: „Повишаване заетостта на населението на възраст от 20 до 64 г. от 63 % през 2012 г. на 76% през 2020 г.” и ограничен напредък при стратегическата цел: „Повишаване на участието на населението на 25-64 навършени години в образование и обучение от 1.5% през 2012 г. на повече от 5% през 2020 г. (4 седмичен референтен период)”.

Намаляване на стойностите на показателите или *липса на напредък* се отчита при три от стратегическите цели:

- Повишаване на дела на обхванатите в предучилищното възпитание и подготовка деца на възраст от 4 г. до постъпване в първи клас от 87.8% през 2012 г. на 90 % през 2020 г.;

- Намаляване на дела на преждевременно напусналите образователната система на възраст от 18 до 24 г. от 12.5% през 2012 г. под 11% през 2020 г.;
- Повишаване на дела на придобилите степен на професионална квалификация в широките области „Информатика”, „Техника”, „Производство и преработка” и „Архитектура и строителство” най-малко на 60% през 2020 г.;
- ❖ За постигане на **конкретните цели на отделните области на въздействие** може да се отчете *известен напредък*.

Единствената област на въздействие, в която е постигнат *напредък*, е „Координиране на взаимодействието на заинтересованите страни за реализиране на политиката за учене през целия живот”. В пет от областите на въздействие е постигнат *известен напредък*, а в две – *ограничен напредък*. Прави впечатление, че тъкмо в тези две области, в които напредъкът по заложените мерки е несъществен, се наблюдава и най-ниският процент на планиране в рамките на заложените дейности. Дейностите в тези две области са насочени пряко към постигане на две от стратегическите цели на НСУЦЖ 2014 – 2020 г., а резултатите през 2014 г. не дават основание за оптимизъм, още повече, че планирането за 2015 г. е също така пестеливо. Тези области са, както следва:

- Прилагане на комплексен подход за повишаване на образователните постижения и намаляване дела на преждевременно напусналите училище;
- Развитие на възможности за неформално и самостоятелно учене за личностно и професионално израстване. Нови възможности за добро качество на живот след приключване на трудовата кариера.
- ❖ За **изпълнението на планираните в различните области на въздействие задачи** могат да се открият следните изводи:
 - Сериозна крачка напред от гледна точка на въвеждането на инструменти за УЦЖ в българската система за образование и обучение през 2014 г. са приетите изменения и допълнения в закона за ПОО. Осигурени са нормативни условия за въвеждане на кредитна система и на система за валидиране на неформалното и самостоятелно учене в професионалното образование и обучение. Необходимо е изграждане на капацитет за практическо приложение на тези инструменти, както и провеждане на

мащабна кампания за повишаване на обществената осведоменост относно процедурите и ползите от валидирането.

- Създадени са условия за стимулиране на включването на деца в неравностойно положение в предучилищно възпитание и подготовка и за подкрепа на грижата от най-ранна детска възраст. Предприети са мерки за повишаване на качеството на предучилищното възпитание и подготовка чрез повишаване на квалификацията на персонала, зает в детските градини, и въвеждане на нови учебни програми. С оглед на понижаването на обхвата на децата в детските градини през 2014 г. и опасността това да се превърне в тенденция, е необходимо да се разшири значително обхвата на дейностите, залегнали в стратегията, което предполага по-амбициозно планиране и изпълнение в следващите години от изпълнение на стратегията.
- С дял от 12. 9% през 2014 г. България влошава представянето си по отношение на преждевременно напусналите училищната система, както спрямо предходните две години, така и спрямо средната европейската стойност. Планираните задачи в тази област на въздействие са крайно недостатъчни за преодоляване на негативната тенденция, свързана с увеличаването на относителния дял на преждевременно напусналите образователната система. Не се планират мерки за интервенция, насочени към намаляване на напусналите в началния и прогимназиалния етап от основното образование, както и за повишаване на мотивацията и за насърчаване за повторно включване в образователната система. За обръщане на тази неблагоприятна тенденция би следвало да се планира много по-амбициозно. Прегледът на плана за 2015 г. обаче показва друго – планирани са също толкова ограничени по обхват мерки в рамките на едва 1/3 от заложените в НСУЦЖ дейности.
- Въпреки амбициозното планиране на задачи през 2014 г., свързани с училищното образование, тесният секторен подход продължава да доминира в неговото развитие и на практика не съдейства за изграждането на пълноценно функционираща система за учене през целия живот. Придобиването на ключови компетентности, изграждането на модерната образователна среда и осигуряването на качеството все още не са поставени във фокуса на институциите и организациите и не са осъзнати като фактори на промяната, дори от участниците в процесите.

- С направените нормативни промени през 2014 г. се установява добра основа системата на професионалното образование и обучение да стане по-качествена и по-ефективна, което ще я направи и по-привлекателна за младите хора. В същото време обаче не се полагат целенасочени усилия на практика за повишаване на участието в професионално образование и обучение и броят на обучаваните непрекъснато намалява. Ако не се предприемат решителни мерки за промяна на сегашната ситуация и тази тенденция се запази, през следващите години се очаква отливът от професионалното образование да продължи и дори да се засили.
- Реалните широки възможности, свързани с формулиране на задачи за постигане целите в областта на модернизирани висшето образование не се използват. Ролята на социалните партньори във висшето образование продължава да се подценява по отношение на включването им в процесите, свързани с изпълнение на политиката за учене през целия живот.
- В Плана за действие за 2014 г. почти няма планирани задачи, насочени към тази част от населението, което е недостатъчно представено на пазара на труда и в обществения живот (работници над 55-годишна възраст и пенсионери, хора с ниски умения, групи от етнически малцинства, хора с увреждания и др.).
- ❖ Създадени са първоначални, но необходими условия за координиране на заинтересованите страни на национално равнище за реализиране на политиката за учене през целия живот. Внедрените в практиката инструменти за мониторинг и оценка на политиката, както и повишаването на административния капацитет, са важно условие за успеха, но все още имат ограничен характер и не оказват влияние върху повишаване на участието на населението в дейности за учене през целия живот, като по този показател България продължава да заема едно от последните места сред страните членки на ЕС.

7.2. Препоръки:

- ❖ Да се увеличи значително обхвата на планираните дейности, заложи в Националната стратегия за учене през целия живот за периода 2014-2020 година,

като се предприемат решителни действия за преодоляване на негативните тенденции по повечето от стратегическите показатели.

- ❖ Планирането на оперативните документи за действие през следващите години от периода на действие на стратегията следва да предвиди и изгради подходящи, актуални и ефективни информационни канали, насочени към слабо активните участници в политиката за учене през целия живот, чиято основна дейност е свързана с предоставяне на дейности за неформално обучение и продължаващо професионално обучение, да се насочи към механизми за включването им в процесите за изпълнение на политиката на областно равнище чрез пилотно създаване на областни координационни групи за учене през целия живот.
- ❖ Да се преодолее формалния характер при вписването на научните организации, висшите училища или бизнес организациите като партньори по изпълнението на плановете за действие в изпълнение на стратегията, което на практика не очертава ясно тяхната важна роля в изпълнението на политиката за учене през целия живот.
- ❖ Необходимо е задачите, свързани с училищното образование да бъдат с по-широк характер и да поставят в основата на развитието на този сектор ключовите компетентности с цел пълноценното развитие на ученика, изграждането на модерна образователна среда и създаване на система за осигуряване на качество в училищното образование чрез взаимодействие с всички заинтересовани страни.
- ❖ Да се планират мерки, насочени към увеличаване на участието в професионално образование и обучение чрез увеличаване на привлекателността и осигуряване на гъвкави пътеки, както към пазара на труда, така и към висшето образование. Да се предприемат мащабни действия за актуализиране на учебното съдържание по професионална подготовка.
- ❖ Да се насърчат висшите училища към създаване на временни или постоянни разнообразни формати за взаимодействие между тях и заинтересованите страни във висшето образование с оглед изпълнение на политиката за учене през целия живот. Социалните партньори в този сектор от образованието и обучението в България също следва да бъдат привлечени да участват, включително чрез международни и европейски проектни интервенции.

- ❖ Възрастните обучаеми и най-вече лицата в неравностойно положение – работници над 55-годишна възраст, хора със специфични образователни потребности, живеещи в отдалечени места, завръщащи се на пазара на труда след дълго отсъствие поради нетрудоспособност и др. следва да бъдат приоритетни целеви групи, за които е необходимо да бъдат планирани мерки и осигурена целенасочена обществена подкрепа.
- ❖ Да се стимулира по-широко участие в системата за учене през целия живот и професионалната мобилност.
- ❖ За прилагане на целенасочени мерки в подкрепа на неформалното учене, и най-вече за разширяване участието на групи в неравностойно положение, би следвало да се създадат подходящи канали за взаимодействие с ключови актьори, които са недостатъчно добре представени в съществуващия координационен механизъм на национално ниво – организации на гражданското общество, доставчици на неформално образование и обучение, местни власти. За целта следва да се потърсят механизми за тяхното включване на ниво област, като бъдат предприети стъпки към изграждане на областни координационни структури за изпълнение на стратегията – областни координационни групи за учене през целия живот.